

ΦΟΡΜΙΓΕ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

15-31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1912

Συνιστάται υπό της Γραφείας Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως και του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών της Ελλάδος

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΤΙΜΟΥΣ Κ.Κ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Ἐπειδὴ οἱ ἐκ τῆς εὐμενείας ὑπὲρ τῆς «Φορμιγγος» διαθέσεις ὑμῶν, θερμότερα παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὥπως εὐαρεστούμενοι ἀποστείλῃτε ἡμῖν τὴν μετ' οὗ πολὺ λήγουσαν συνδρομήν σας, βέβαιον ὄντες ὅτι οὕτω μεγάλως θέλετε ἀνακουφίσαι ἡμᾶς, ὑποβαλλομένους εἰς δαπάνας ὑπερέγκυρους διὰ τὴν πλουσίαν καὶ τακτικὴν ἐκδοσὶν τῆς «Φορμιγγος» καὶ τοῦ μουσικοῦ αὐτῆς τεύχους.

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «Φορμιγγος».

Ι. ΒΟΖΝΕΣΕΝΣΚΙΗ

Μ. Ω. Δ. Ι. Κ. Μ.

Ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις, ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, τ. ἔ. τὸ σύνολον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἡ θεία λειτουργία τελεῖται ἑλληνιστί, εἴν' ἡ ἀρχαιοτάτη, ἡ δις μακροβιωτέρα τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ αὕτη ἦν κυρίως γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τῆς Πρωτογόνου Ἐκκλησίας, ἥς ἡ βάσις ἔκειτο ἐν τῇ ιδρύσει πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης. Ἀκολουθῶς αὕτη ἐχρημάτισεν οὐ μόνον φυτουργὸς τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ ὁδηγὸς αὐτῶν, ἔχουσα πλήρη πολυειδῆ διαρρύθμισιν, ὡς καθ' ὅλα τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ κατὰ τὴν λειτουργικὴν ὁδικήν, εἰς τὸν ὅσον ὥστε, ἐνεκα τῆς ἰσχυρᾶς καὶ εὐρείας ἐπιρροῆς αὐτῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς πολλὰς περιστάσεις δύναται νὰ συνταυτισθῇ τῷ ὀνόματι τῆς Οἰκουμένης Ἐκκλησίας. Ἐν τέλει δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, τῶν βιβλίων καὶ τῆς λειτουργικῆς πρακτικῆς, ἡμεῖς δυνάμεθα καὶ νῦν ἐτι ν' ἀποκομίσωμεν πολυάριθμα καὶ διάφορα μαθήματα ἐπιφελῆ τόσοι διὰ τὴν τακτοποίησιν καὶ διευθέτησιν τῆς λειτουργικῆς ἐν γένει τάξεως, ὅσον καὶ διὰ τὴν κανονικὴν ἐγκαθίδρυσιν, τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διασάφην τῆς μεθοδικῆς, τῆς ῥυθμικῆς καὶ τῆς ἐν χορῶ πρακτικῆς τῆς κατ' ἰδίαν ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ὁδικῆς. Ἡ ὁδικὴ αὐτῆς καὶ νῦν ἥδη περιέχει πλουσιωτάτην ὕλην, δυνάμενη νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διευρύνσιν τῶν γνώσεων ἡμῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς φωνητικῆς ἐν γένει τέχνης, πρὸς διασάφην τῶν ἐν τῇ ὁδικῇ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, πρὸς προκατάληψιν τῶν ψευδῶν ἐν αὐτῇ κατευθύνσεων, ἢ

πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἐν αὐτῇ ἐσφαλμένων καὶ κακῶς ἐχόντων.

Πρὸς τοῦτοις ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησι. ὁδικὴ ἔχει στενωτάτην σχέσιν, πρὸς τὴν ὁδικὴν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὡς πρωτοπληγὴ καὶ πρωτότυπον αὐτῆς. Πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν μέλη μὲν τὸ πολυάριθμον καὶ ποικιλομορφον αὐτῶν, ἔχουσιν ἐν τῇ βάσει τῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, βυζαντιακὰς μουσικὰς ἀρχάς. Παιτέρα δὲ στενὴ σχέσις πρὸς τὴν βυζαντ. ὁδικὴν παρατηρεῖται ἐν τῇ συνθέσει (construction) τοῦ στυλικοῦ ἢ σημαδιακοῦ μέλους ἡμῶν, ἐν ᾧ οὐ μόνον οἱ ἥχοι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἡ μελωδικὴ κίνησις καὶ ὁ ῥυθμὸς, καὶ οἱ ἐξωραϊσμοί, πρὸς καὶ αὐτὴν ἡ διδακτικὴ ψαλτικὴ τέχνη, ὡς καὶ ἡ ὀνοματολογία (terminologie) φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς πρόδηλα ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ὁδικῆς.

Ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ Ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ, καθ' ὅλην τὴν πολυαῖωνα περίοδον τῆς υπάρξεως αὐτῆς, ἡ ἑλληνικὴ ὁδικὴ σαφῶς διακρίνεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπ' ὁδῶν καὶ ὡς ἰδιον ρεῦμα, διατηροῦν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀκριβῶς οὐ μόνον τοὺς ἰδιωτισμοὺς αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλληνικῆς Ὀδικῆς. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ προσερέξωμεν πρὸς πάντας πρὸς τὴν ὁδικήν, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὰ καλούμενα Κοντακάρια ὁδικὰ ἡμῶν βιβλία· ἀκολουθῶς πρὸς τὸ πλῆθος ἰδιατέρων ἀσματῶν, διεσπαρμένων ἀνὰ τὰ ἀγκιστροειδῆ ἡμῶν βιβλία, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ι'. καὶ τῆς Ἑλληνίδος συζύγου αὐτοῦ Σοφίας Παλαιολόγου, ἐπιγραφόμενα «Ἑλληνικὴ Μελωδία». Περαιτέρω πρὸς ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν ἐξωραϊσμῶν τοῦ ἑλλαν. ὕφους, σκιαγραφούντων τὴν καλοφώνικὴν ἡμῶν ὁδικήν, πρὸς τὴν σειρὰν τῆς ἐκκλησι. ὁδικῆς, τῆς κατακυρωθείσης διὰ τοὺς χοροὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἀπὸ τοῦς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς καὶ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος, ὁδικὴ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα: Ἑλληνικὴ Μελωδία.

Οὕτω δὲ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ὁδική, ἄνευ προηγουμένων πληροφοριῶν περὶ τῆς ἑλληνοβυζαντινῆς ὁδικῆς καὶ παραβολῆς αὐτῶν, ἀδύνατον νὰ καταστῇ δι' ἡμᾶς ἀρκούντως σαφές. Ἰδίως δὲ τὸ τοιοῦτον ὀφείλομεν νὰ εἰπώμεν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μελωδίας ἢ τῆς Μεταφράσεως τοῦ Μελετίου, ἥτις καὶ νῦν ἐτι κατέχει ἀρκετὰ περίβλεπον θέσιν ἐν τοῖς ὁδικοῖς βιβλίοις καὶ ἐν τῇ χοροὶκῇ ἡμῶν ἐφαρμογῇ, πλὴν ἥττον τῆς στυλικοῦς (τῆς ῥωσικῆς) ἐπεξεργασμένη θεωρητικῶς

καὶ μᾶλλον ὑποβεβλημένη εἰς αὐθαρέτους μεταβολάς. Ἄνευ γνώσεως τῆς πρωτοτύπου ἑλληνικῆς ὁδικῆς, ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπιφέρωμεν γνώμην μὴτε περὶ τῶν προσηματωμένων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ὁδικῆς, μὴτε περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐγγύτητος αὐτῆς πρὸς τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ μέλη, πρὸ πάντων δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν ἐν αὐτῇ οἰασθῆποτε ἐπιδιορθώσεις μετὰ πεποιθήσεως περὶ τῆς ὁρθότητος αὐτῶν.

Κατόπιν ὅλων τούτων, συμπληροῦντες τὰς περὶ τῆς ὁδικῆς τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας ὑπαρχούσας παρ' ἡμῖν πληροφωρίας καὶ τὰς περὶ τῶν ἀποβλαστημάτων τῆς ἐν Ρωσίᾳ ἑλληνοβυζαντινῆς ὁδικῆς, θεωροῦμεν ἐπιφελές νὰ προσερέξωμεν πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὀδικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐρανισθέντες ταύτας τὸ μὲν ἐξ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τὸ δὲ ἐξ ἑλλανικῶν μουσικῶν βιβλίων, μέρος δὲ ἐξ ἐιδήσεων, κοινοποιηθεισῶν παρ' εἰδημόνων τοῦ ἀντικειμένου τούτου περιηγητῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν, ὡς κ' ἐξ ἐρευνῶν τινῶν εὐρωπαϊῶν ἐπιστημόνων, δηλ. 1) περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τῆς ἑλληνοανατολικῆς ἐκκλησι. ὁδικῆς, 2) περὶ τοῦ μελωδικοῦ καὶ ῥυθμικοῦ περιεχομένου, τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, 3) περὶ τῶν σπουδαιότερων ἱστορικῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς σημείων καὶ μεταβολῶν, περὶ τῶν ποιητῶν (μελοποιῶν) τῶν ὁδικῶν βιβλίων καὶ σμυαδίων, 4) περὶ τῆς νῦν καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁδικῆς. Πρὸς ταύτας ἐπισυνάπτουμεν καὶ πρωτότυπα ὑποδείγματα τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησι. Ὀκτώηχου ἐν ἐφαρμογῇ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν γραμμικὴν παρασημαντικὴν.

Ὡς σπουδαιότερα βοηθήματα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου τούτου μᾶς ἐχρησίμευσαν: 1) τὰ συγγράμματα τοῦ σοφοῦ ἡμῶν περιηγητοῦ ἀνὰ τὸ ὄρος Σινᾶ, τὸν Ἀθῶνα, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλας χώρας τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς Ἀρχιεπισκόπου, βραδύτερον δὲ ἐπισκόπου, Πορφυρίου Οὐσπένσκη, 2) τοῦ Πανιερωτ. Φιλαρέτου τῆς Τσερνίγοβαλ ἱστορικῆς ἐπισκόπου, σις τῶν ἀσματῶν καὶ ἀσματῶν τῆς Ἑλλαν. Ἐκκλησίας» ἐκδ. 1860, 3) τὸ σύγγραμμα τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησι. μουσικῆς ἐν τῇ Ὀδεῖᾳ τῶν Παρισίων L. A. Bourgautil-Ducoudray, ἐπιγραφόμενον: «Etudes sur la musique ecclesiastique Grecque mission musicale en Grèce et en Orient», Janvier-Mai, 1875, Paris, 1877 ἐτ. 4) τὸ «Μουσικὸν Ἑγκόλπιον» τοῦ Α. Θ. Φωκαῆως,

ἐκδ. Θεσσαλονίκης 1870, 5) οὐκ ἀπεστερήθησαν τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ πολλὰ ἀλλὰ πηγαί, ἀφορώσαι ἀπ' εὐθείας ἢ πλαγίως τὰς διαφόρους ἀπόψεις τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλ. ὥδικῆς, οἷα φέρ' εἰπεῖν τὰ συγγράμματα: τοῦ πρωτοῦ ἐρέως Δ. Β. Ραζουμόβσκη «*Η ἐν Ρωσσίᾳ ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ*», ἐν Μόσχᾳ 1867 καὶ τὸ «*Θεωρία καὶ Πραξις τῆς Ἑκκλησ. Μουσικῆς*» Μ. 1866, τὸ τοῦ Γ. Κ. Ἀρνόλδου «*Η ἐναρμόνισις τῆς ἀρχαίου σιλικῆς Ἑκκλησ. Μουσικῆς*», ... Μόσχᾳ 1886, τὸ τοῦ Ἰσπανοῦ Ι. Δε-Κάστρο: *Methodus cantus eccles. Graeco-Slavici*, «*Romae*, 1881, τοῦ Κ. Κρουμβάχερ: «*Geschichte der Byzantinischen Letteratur*», München, 1891, τοῦ Chist et Parania «*Anthologia Graeca carminum Christianorum*» Lipsie, 1871 ἐτ. καὶ τελευταῖον τὰ ἔργα διαφόρων συγγραφέων τῶν καθ' ἡμᾶς θεολογικῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων.

Διὰ τῆς παρούσης ἐρευνῆς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὴν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐξάντλησιν τοῦ ἐξεταζομένου θέματος, μήτε τὴν καθιέρωσιν συστήματος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἡ εὐρύτης καὶ τὸ βάθος αὐτοῦ, ἢ περὶ αὐτοῦ περιορισμένη γνῶσις ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπεξεργασία ὑπὸ ἐπιστημόνων καθιστᾷ πρόωρον τὴν τοιαύτην ἀπόπειραν.

Ἡμεῖς ἀποτολμῶμεν ἵνα περισυλλέξωμεν μόνον ἐν ὀρισμένῃ τάξει τὰς περὶ τῆς ἐλλ. ὥδικῆς πληροφορίας, κατεσπαρμένας ἀνὰ τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ, καὶ μὴ ἐκάστῳ προσιτὰ, συγγράμματα, προστιθέμενος δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τούτῳ ἀτομικὰς ἡμῶν παρατηρήσεις.

I.

Περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τῆς ἐλλανοανατολικῆς Ἑκκλησιαστικῆς ὥδικῆς.

Ἀς φαντασθῶμεν, ὅτι ἀρμόδιοι τινὲς μουσικοί, ἐρασταὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὥδικῆς, ἀπεφάσισαν ν' ἀναλάβωσι τὴν περιοδεῖαν ἀνὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν, ἵνα ἐπιτοπίως λάβωσι μᾶλλον ἀκριβεῖς καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῆς πρωτοπηγῆς τῆς Χριστιανικῆς λειτουργικῆς ὥδικῆς.

Τοιαῦται ἀποστολαί, πρὸς μελέτην τῶν διαφόρων ἀπόψεων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου ἐν τῇ πρωτοπηγῇ αὐτοῦ, ἐγένοντο ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης καὶ κατὰ τοὺς πρώην χρόνους, ἰδίως δὲ συχνὰ ἐγένοντο κατὰ τοὺς παρόντας χρόνους. Ἀποστολαὶ ἐγένοντο καὶ πρὸς μελέτην τῆς Ἑλλανοανατολικῆς Ἑκκλησιαστικῆς ὥδικῆς. Περιηγντὰ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς ἀκροῶνται τῆς ἐκκλ. ὥδικῆς ἐν τοῖς ναοῖς, ἐλπίζοντες ν' ἀνεύρωσιν ἐν αὐτῇ ἵχνη τῆς ἀρχαίας ὥδικῆς, ἐξετάζουσι τὴν ἐξωτερικὴν διευθέτησιν τῆς ὥδικῆς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὥδικὴν κατασκευὴν, ζητοῦσιν εἰδήσεις καὶ ἐξηγήσεις ἐκ τῶν ἔργων ἐπιζώντων εἰδημόνων, ἐξετάζουσι τὰ λειτουργικὰ καὶ ὥδικὰ (μουσικὰ) βιβλία, εἰσχωροῦσιν εἰς ἀρχαίους ναοὺς καὶ βιβλιοφυλάκια, ἐπειτα δὲ ἐξαγγέλλουσιν ἡμῖν κατὰ διαδοχὴν τὰς παρατηρήσεις τῶν. Φυσικόν, ὅτι πρῶτον οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι λαμβάνουσι καὶ μεταδίδουσιν εἰς ἡμᾶς τὰς περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τοῦ μελετωμένου παρ' αὐτῶν θέματος πληροφορίας, ἀκολουθῶν δὲ ἐμβαθύνοντες βαθμυδὸν ἐν αὐτῇ μεταβαίνουν πρὸς τὴν ἐξέτασιν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀπόψεως—δὴλ. τῶν νόμων, τῶν ιδιοτήτων, τοῦ χαρακτῆρος, τῶν τρόπων τῆς σημειογραφίας, τῆς ἱστορίας τῆς ὥδικῆς, τῆς βιβλιογραφίας καὶ ἄλλων.—Ἐπόμενοι νοερώς ἐκείνοις, ἀρχόμεθα καὶ ἡμεῖς πρὸ παντὸς τῆς ἐκθέσεως πληροφοριῶν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τῆς ἐλλανοανατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς ὥδικῆς,

ἵνα ἀκολουθῶν ἐμβαθύνοντες βαθμυδὸν ἐν τῷ θεματι τούτῳ, μεταβῶμεν εἰς τὴν μελέτην καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῆς ἀπόψεων καὶ ιδιωτισμῶν.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἀποψιν τῆς Ἑλλανοανατολικῆς ἐκκλ. ὥδικῆς, τὸ προσφικόν, τ. ἔ. τῶν ψαλλόντων, τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν, τὸ ἀντικείμενον, τὴν διάταξιν, τὴν θέσιν καὶ τὸν χρόνον τῆς ὥδικῆς, τοὺς ψαλτικοὺς τρόπους καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐκτελέσεως, ἔχομεν τὰς ἐξῆς εἰδήσεις:

1ον Ἐξωτερικὴ κατάσταση καὶ διάταξις τῆς ὥδικῆς.

Ἐν τῇ χορείᾳ τῶν φιλοπόνων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὥδικῆς τῆς ἐλλαν. Ἀνατολῆς διακρίνονται: Ἀσματογόροι, δὴλ. συνθέται τῶν ἐκκλ. ᾠμάτων. Μελοποιοί, ἥτοι συντάκται τῶν μελωδιῶν καὶ Μελωδοὶ ἡγουν ἐκτελεσταὶ ἢ Ψάλλται.

Ἀπὸ δὲ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὥδικὴ διαίρειται: ὡς ἐκ τοῦ ἀπαρτισμοῦ μὲν τῶν ψαλλόντων ἀτόμων εἰς παπαδικήν, χορικὴν καὶ λαϊκὴν, ὡς ἐκ τῆς τάξεως δὲ καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως εἰς ὥδικὴν μοναδικήν, ἀντιφωνικήν ἢ τὴν κατ' ἐναλλαγὴν καὶ εἰς ὁμαδικήν.

Καὶ ἡ μὲν Παπαδικὴ ὥδικὴ ἐξετελεῖτο, ὡς ἐκτελεῖται καὶ νῦν, ἀποκλειστικῶς ὑπὸ μόνων τῶν ἱερουργούντων ἀτόμων, ἐν τῷ ἱερῷ (τῷ βήματι) ἢ κ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἑκκλησίας, ἀνευ συμμετοχῆς τοῦ χοροῦ καὶ τῶν λαϊκῶν. Ἡ δὲ Χορικὴ προκαταρκτικῶς μὲν ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν λαϊκῶν κατὰ μονάδας (ἀνὰ εἰς) ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἑκκλησίας, βραδύτερον δὲ, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, ὑπὸ ἰδιαίτερας ἀφιερωμένων εἰς ταύτην ἀτόμων κληρικῶν (ἱεροψαλτῶν). Εἰς ταύτην ὁμῶς πάντοτε ἐλάμβανον μέρος καὶ λαϊκοί. Οἱ κληρικοὶ (ὁ χορὸς) ὤφειλον οὐ μόνον νὰ ψάλλωσι κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Λειτουργίας, ἀλλὰ ταῦτοχρόνως νὰ κάμνωσι καὶ τὴν προανάκρουσιν τῆς λαϊκῆς ὥδικῆς, ὡς καὶ νὰ διευθύνωσιν αὐτήν. Μὴ ἀφιερωμένοι λαϊκοὶ ἐπετρέπετο νὰ ψάλλωσιν ἐν τῷ χορῷ, ὑπὸ ὀρισμένους ὁμῶς περιορισμούς, τ. ἔ. ἢ σύνοδος τῆς Λαοδικείας (367 ἐτ.), διὰ τῶν καν. 15 καὶ 59, καὶ ἡ Τρουλικὴ σύνοδος (691 ἐτ.), διὰ τοῦ 33 κανόνος, ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς λαϊκοὺς νὰ ψάλλωσι καὶ ἀναγινώσκωσιν ἀπὸ τοῦ ᾠβωνός (*), νὰ κατάρχωσι τῆς ψαλμοδίας καὶ νὰ ψάλλωσιν ᾠσματα μὴ περιεχόμενα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ λειτουργικὰ βιβλία. Περὶ τῶν ἱεροψαλτῶν, ὡς ἴδιον βαθμὸν τοῦ κλήρου, οὐχὶ ἄπαξ γίνεται ἥδη μνεία εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας (καν. 25, 27, 43), κυρίως ὁμῶς ὡς πρῶτον ἰδρυτὴν καλῶς κατηρτισμένου ἐκκλ. χοροῦ πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὸν ἁγ. Ἰωάν. Χρυσόστομον, ὅστις, ἀντεπεξέρχόμενος κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, εἰσῆγαγεν ἐν Κωνσταντινῇ χορὸν ἐξ ἰδιατέρων ψαλτῶν διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀνακτορικοῦ διδασκάλου τῆς ὥδικῆς, ἐθέσπισε κανόνας περὶ τῆς ὥδικῆς χειρονομίας, ὡς καὶ φθογγόσημα. Ἡ ἐνασχόλησις εἰς τὴν ἐκκλ. ὥδικὴν δὲν ἦτο ξένη καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας. Αὗται ἐξησκοῦντο ὅχι μόνον εἰς τὴν τῶν κελλίων ἢ τὴν οἰκιακὴν ὥδικὴν, ἀλλ' ἐλάμβανον μέρος καὶ εἰς τὴν ὥδικὴν τῶν ναῶν, τόσον εἰς τὴν λαϊκὴν (πάνδημον), ὅσον καὶ εἰς τὴν χορικὴν. Αἱ μᾶλλον ἱκαναὶ τούτων ἐσχημάτιζον ἐν τῷ ναῷ ἰδιαίτερον τοῦ ἀνδρικοῦ χορὸν, ὅστις συνέψαλλε μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν ἀνδρῶν ἐναλλάξ (κατ' ἀντιφωνίαν), ἐνίοτε δὲ

προσενούτο μετ' αὐτοῦ πρὸς κοινὴν ψαλμοδίαν. Εἰς τὸ σύγγραμμα «*Συμπόσιον τῶν δέκα Παρθένων*» τοῦ ἐπισκόπου τῶν Πατάρων Μεθοδίου (310—312) ἐξεικονίζεται χορὸς παρθένων, ἀδουσῶν τὸν αἰνετικὸν τῇ Παρθενίᾳ ὕμνον μετὰ προανακρούσματος τῶν στροφῶν ὑπὸ μιᾶς ἐξ αὐτῶν. Ὡσαύτως ἱστορικῶς τυγχάνει γνωστὸς ὁ ἐκκλ. χορὸς τῶν ἀφιερωμένων παρθένων, σχηματισθεὶς ἐν Ἐδέσσει ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου. Τέλος ἡ λαϊκὴ (πάνδημος) ὥδικὴ ἐν τῷ ναῷ ἔσχε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ἀκόμην αἰῶνα. Αὕτη διεξήγετο τῇ συμμετοχῇ πάντων τῶν ἐν τῷ ναῷ παρισταμένων, ἀνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ φύλου, συνίστατο δὲ ἢ ἐξ ἀπαντητικῶν ἀλλήλα γυμνῶν τοῦ λαοῦ πρὸς τὰς ἐκφωνήσεις (ὡς λ. χ. Κύριε ἔλεησον, Ἀμήν, καὶ τῷ πνεύματι σὺ τῷ Ἀγίῳ κτλ.), εἴτε ἐξ ἐπωδῶν, ἐκτελουμένων ὑφ' ἐνὸς μόνου ψαλμοδοῦ (ὡς τὸ: Ἀλλήλουῖα, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος Ἀυτοῦ κ. ἄλ.) ἢ ὥδικὴ αὕτη ἀκόμην ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος εἶχε μεγάλαν ἰσχύ. Βραδύτερον ὁμῶς σὺν τῇ ἀναπτύξει τῆς χορικῆς, ἐπὶ πλέον δὲ τῆς καλλιτεχνικῆς ἐν τῷ ναῷ ὥδικῆς, ἐκείνη ἤρξατο βαθμυδὸν νὰ ἐξασθενῇ καὶ ν' ἀποκλείνται ἐκ τῆς ἱεροτελεστικῆς ὥδικῆς χρήσεως, καὶ ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ Ἑκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ ἀπὸ τοῦ 5'. ἥδη οὐδόλως γίνεται μνεία περὶ αὐτῆς. Δὲν ἀπαντᾷ οὐδὲ παρασημαντικὴ τις τῆς λαϊκῆς ὥδικῆς ἐν τοῖς ὥδικοις βιβλίοις τῆς ἐλληνικῆς Ἑκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου δέ, περὶ τῆς ὥδικῆς ταύτης ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ δύναται τις νὰ εὕρῃ πολὺ περιορισμένας εἰδήσεις, πλὴν τινῶν ἀφορῶσιν τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς ἀποψιν, δὴλ. περὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς διατάξεως αὐτῆς, τοῦ ἀπλοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς χαρακτῆρος αὐτῆς καὶ τῆς ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεως ἣν αὕτη εἶχεν ἐν τῷ ἀπλῷ λαῷ καὶ πρὸς τὰ ἑκτὸς τῆς Ἑκκλησίας ἄτομα. Ἡ ἀντιφωνικὴ τ. ἔ. ἢ κατ' ἀντιφωνίαν καὶ ἐναλλαγὴν ἀμοιβαίως ὑπὸ τῶν δύο χορῶν ψαλλομένη ὥδικὴ, γνωστὴ ἀκόμην ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους, ἐφαρμοσθεῖσα διὰ πρῶτην φορὰν ἐν τῇ Χριστιανικῇ λειτουργίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἀγγελικῆς ὥδικῆς (+107 ἐτ.). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης αὕτη ὑφίσταται ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ ἐλλανοανατολικαῖς Ἑκκλησίαις ἐτι καὶ νῦν, ἐφαρμόζεται ὁμῶς μόνον εἰς τινὰ ἀπλοῦστερα ὡς πρὸς τὴν μελωδίαν ᾠσματα. Τὰ δὲ καλλιτεχνικὰ ᾠσματα ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας ὁμοίων φωνητικῶν μέσων δι' ἀμφοτέρους τοὺς χορούς, συνήθως συντίθενται καὶ γράφονται σχετικῶς δι' ἕνα χορὸν ἂν δ' ἐνίοτε ψάλλονται καὶ κατ' ἐναλλαγὴν (ἐναλλάξ), τὸ τοιοῦτο συμβαίνει κατὰ στροφὰς ἢ κατ' ᾠσματα, οὐχὶ δὲ κατὰ στίχους (*).

Ἡ Χορικὴ (ἢ χορωδική), ὡς θεμελιώδες εἶδος τῆς λειτουργικῆς ὥδικῆς, ἦτο ἀντικείμενον ἰδιαίτερας καὶ ἐξαιρετικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῶν προϊσταμένων τῆς Ἑκκλησίας. Διὰ τοὺς ἱεροψαλτάς ἀποκλειστικῶς ὑπάρχουσι καὶ ἐκκλησιαστικὰ τονισμένα (μουσικὰ) βιβλία (ἀνθολογίαι). Χάριν αὐτῶν κατ' αὐτὴν ἀκόμην τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ κατεσκευάζοντο καὶ τινὰ χρειώδη, οἷον ἐκτίζον (ἀλλὰ καὶ νῦν ἐτι κτίζουσι) ἰδιαίτερας ἐξέδρας (βάθρα) μὲ περιφράκτους θέσεις, καλουμένας ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀμβωνες, νῦν δὲ κλῆροι (ἀναλόγια), εἰς τινὰς δὲ ναοὺς ἐκτίζοντο καὶ οἱ οὔτω

(*) Ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ὁ δεξιὸς χορὸς ψάλλει: «Οἱ τὰ χερσὺν δέ μ... μέχρι τοῦ: Ἀποθώμεθα μερίμνα». Ὁ δὲ ἀριστερός: «Ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὁλῶν ὑποδεξόμενοι... μέχρι τοῦ: Ἀλλήλουῖα».

(*) Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ἀμβων κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ.

καλούμενοι Χοροί. Πλὴν τούτου, ἐντὸς τῶν τειχῶν ἀρχαιοτέρων ναῶν παρετηρήθησαν ὑπὸ τῶν περιηγητῶν καὶ πλίνθινοι (κέραμοι) σωλῆνες, τοποθετημένοι ὁ εἰς ἐντὸς τοῦ ἄλλου. Οἱ οὕτω καλούμενοι ἡ χ ν τ ἡ ρ ε ς κτίζονται ἵνα ἡ φωνὴ τῶν ψαλτῶν, καὶ ἡ πλέον ἀδύνατος ἀκόμη διαδίδεται ἡ χηρότερον καὶ βροντωδέστερον εἰς ἅπαν τὸ ἱερὸν (τὸν ναόν).

Αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι περὶ συμμετοχῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. ὠδικῇ πληροφορία, αἱ γνώσεις καὶ ἡ τελειότης τῆς ἐκτελέσεως προσεκτῶντο διὰ τῆς οἰκιακῆς ἀνατροφῆς, τῆς σχολικῆς (ἐν τῷ ἀναλογίῳ) ἐκτελέσεως καὶ πείρας, ἰδίᾳ δὲ διὰ συμμετοχῆς ἐν τῇ χορωδικῇ. Περί τοῦ χαρακτῆρος τῆς χριστιανικῆς οἰκιακῆς ἀνατροφῆς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου «εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὰ σπουδαιότερα μοναστήρια ὑπῆρχον σχολαί, ἐξ ὧν ἀπεφοίτουσαν οὐ μόνον καλοὶ ἀναγνώσται, ψάλται, συνθέται τροπαρίων, κοντακίων, κανόνων, πνευματικοὶ στιχουργοί, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ κάλλιστα κατηρτισμένα δι' ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως ἄτομα. Τὰ μοναστήρια τοῦ 16 αἰῶνος κατεῖχον προσέτι ἀνεξαντλήτους θησαυροὺς χειρογράφων (οἷα τὰ τῆς Κων)λέως, τοῦ Στουδίου, τοῦ Ἀθωνοῦ τῆς Πάτμου, τῆς Λέσβου, Ἀνδρου καὶ ἄλλων». Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν ἐτι τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας αἱ σχολαὶ εἶχον ὡσαύτως χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικόν. Ἡ μελέτη τῶν Ἀγ. Γραφῶν, τῶν ἱεροτελεστικῶν βιβλίων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὠδικῆς ἦσαν τὰ ἐν αὐταῖς σπουδαιότερα μαθήματα. «Ἡ ὠδικὴ ἐν ταῖς οἰκιακαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς σχολαῖς ἦν κατὰ πρῶτον μὲν ὁ ψῶνος (μωνοδία), κατόπιν τριχοῦρος (τριμερὴς), ὁμοία, κατὰ τινα χρονογράφον, τῇ δοξολογίᾳ τῶν ἀγγέλων, ἐκτελούμενη ὑπὸ τριῶν χορῶν ἐκ τῶν 9 τάξεων αὐτῶν, καὶ ἐν τέλει δομεστίχια κῆ (ἐκκλησιαστικὴ), τ. ἔ. χορικὴ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ δομεστίχου, δηλ. τοῦ διευθυντοῦ (χοράρχου), τυπικαρίου καὶ διδασκάλου τῆς μουσικῆς». Ἐν Κων/πόλει ὑπῆρχεν ἰδιαίτερα βασιλικὴ σχολὴ τῆς μουσικῆς, χαίρουσα τῆς εὐμενείας καὶ προστασίας τῶν κατὰ καιρὸν αυτοκρατόρων.

Ἡ καλλιτεχνικὴ τελειότης ἐν τῇ ὠδικῇ κατορθοῦτο κατὰ μέγα μέρος διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τοὺς βασιλικούς, πατριαρχικούς, ἐπισκοπικούς καὶ μοναστηριακοὺς ἐκκλησιαστ. χοροὺς (ἐκκλησ. ὠδεῖα), ἀπαρτιζομένους ὑπὸ καλλιφωνοτάτων καὶ δι' ἀναλόγων τῷ ἐπαγγέλματι γνώσεων κατηρτισμένων ψαλτῶν.

Οἱ ἀνακτορικοὶ ψάλται καὶ τὰ μουσικὰ βιβλία εἰς τὰς τοιχογραφίας ἐξεικονίζονται μετὰ γενειάδος, ἐρυθροῦ ποδῆρους χιτῶνος, πλὴν ἀνυπόδητοι, περιεζωσμένοι διὰ ζώνης καὶ κεκαλυμμένοι τὴν κεφαλὴν δι' ὀξυκορύφον μικρὸν, ἐν εἶδει πλοιαρίων, πύλων, ὅπως φέρουσι καὶ νῦν ἐτι οἱ Ἕλληνες ἱεροψάλται (?).

Οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν ἦσαν καθ' ὅλα εὐπρεπεῖς μὲ ἀυστηρὰν πειθαρχίαν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ χοροῦ (ἡ εὐταξίας) ἔφερε τὸ ἐπώνυμον τοῦ δομεστίχου. Οἱ δομεστίχοι, διακρινόμενοι διὰ τὰ σπάνια χαρίσματα καὶ τὰ μουσικὰ συγγράμματα, ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Μαῖστορος ἢ ἀρχιμουσικοῦ, φημιζόμενοι ὡς «διδάσκαλοι τῶν διδασκάλων», ἔχαιρον δὲ ἰδιαίτερον σεβασμοῦ καὶ προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν. Τὸ ἔργον τοῦ δομεστίχου συνίστατο εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν ἱερῶν ᾠσμάτων καὶ τῶν ἱεροψαλτῶν, εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ μέτρου καὶ τῆς τάξεως τῶν ᾠσμάτων. Ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιδομεστίχου ὑπέκειντο ἐνίοτε καὶ

ἰδιαίτεροι δομεστίχοι ἀνὰ εἰς δι' ἕκαστον (τὸν δεξιὸν καὶ τὸν ἀριστερόν) χορόν. Περί τῆς ἐπιτίμου ὑπηρεσίας καὶ ἐνασχολήσεως, τοῦ δομεστίχου μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς πεοιστατικόν, ὅτι αὐτὸς διευθύνει τὸν χορὸν κατὰ τὴν ψαλμωδίαν, δίδει δὲ πρὸ τούτοις καὶ σημεῖα διὰ τῆς κινήσεως τῶν χειρῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρημέλουν ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ μὲν ψάλτης τοῦ δεξιοῦ χοροῦ κεκτυμένον τὴν καλύτεραν φωνὴν καὶ τὴν ψαλτικὴν τέχνην ἐκαλεῖτο Πρωτοψάλτης, ὁ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ Λαμπάδριος. Καθῆκον ἀριστεροῦ ἦν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ψάλλειν τὰ ἰδιόμελα στιχηρὰ τῆς ἐορτῆς. Ὁ δομεστίχος, ὁ Πρωτοψάλτης καὶ ὁ Λαμπάδριος ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας ἔφερον λευκὰ στιχάρια (*).

Ἐκτὸς τῶν μελωδιῶν καὶ τῶν φθογγοσῶμων, οἱ ψάλται ὤφειλον νὰ γνωρίζωσι προσέτι εἰς τοὺς περὶ ὠδικῆς χεῖνομίας κανόνας (τὴν δακτυλοσύνθεσιν), οἵτινες χάριν τῆς ἐνότητος καὶ ἐκφραστικῆς ψαλμωδίας ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐκτέλεσιν τῶν ᾠσμάτων. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν μουσικῶν τεμαχίων, πλὴν τῆς καταμετρήσεως τῶν φθόγγων διὰ τῆς κινήσεως τῶν χειρῶν ἢ τοῦ κτυπήματος τοῦ ποδός, ὑφίσταντο καὶ ἕτεροι μουσικαὶ χειρονομίαι (gestes), σχηματίζομεναι διὰ διαφόρων συνθέσεων τῶν δακτύλων, ἐπινεύσεως διὰ τῆς κεφαλῆς, κινήσεως τῶν χειρῶν καὶ διαφόρων κάμψεων τοῦ σώματος. (2) Τὰ σημεῖα ταῦτα ὁ χοράρχης (ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ ἢ τῆς ὀρχήστρας), ὅστις, ὡς ἐκ τῆς στάσεως αὐτοῦ ἐπὶ ἐξεχούσης θέσεως (ἐξέδρας) ἐν μέσῳ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς μουσικῆς, ἐκαλεῖτο μεσόχορος, κορυφαῖος, ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος δὲ τῶν διδομένων σημείων, *metaphractor, podoktōr, podopsōr, — pedarius*. Πρὸς ἰσχυρότερον δὲ κτύπημα τοῦ χρόνου, ὁ τοιοῦτος ἔφερε καὶ σιδηρὰ πέλαματα (κ. πέταλα, τουρκ. νάλτσάδες). Δυνάμει τοῦ ἀρχαίου καὶ κοινοῦ ἔθιμου, τινὰ, τὰ μᾶλλον σερνὰ καὶ εὐπρεπῆ ἐκ τῶν σημείων τῆς ἑλληνικῆς χειρονομίας, ἰδίᾳ δὲ τὰ δακτυλοσύνθετικά τῆς ὠδικῆς σημεῖα, εἰσῆχθησαν κατόπιν καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν ἱεροψαλτῶν. Ταῦτα, κατὰ τὸν Μανουὴλ Χρυσάφην, εἰσῆχθησαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὠδικὴν ὁμοῦ μετὰ τῶν φθογγοσῶμων Ἱ. τοῦ Χρυσόστομου, Ἱ. τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμα. Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐκκλησ. χοροῦ κατὰ τὴν ψαλμωδίαν ἐδίδε τὰ σημεῖα εἰς τοὺς ψάλτας δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Οὕτω π. χ. κάμπτων τοὺς δύο μεσαίους δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ προσενόντων τὰ ἄκρα αὐτῶν μετὰ τοῦ ἄκρου τοῦ μεγάλου δακτύλου, ἐσχημάτιζεν ἐξ αὐτῶν συμβολικῶς τὸ φθογγόσημον τῆς ὀξείας (τῆς διπλῆς), κάμπτων δὲ στερεῶς (σφιγκτὰ) πρὸς τὴν παλάμην ἅπαντας τοὺς δακτύλους τῆς ἀριστερᾶς ἐδείκνυε τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ ἱσοῦ ὁμαλῆς καὶ μονοτόνου ψαλμωδίας. Ἀπαραλλάκτως καὶ οἱ ψάλται, κατὰ τὰς ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ ἀσκήσεις τῶν, ὤφειλον νὰ συνθέτωσιν οὕτως ἢ ἄλλως τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν αὐτῶν, συμφώνως πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν ψαλλόμενα φθογγόσημα. Ὅθεν καὶ ἐν ταῖς ἐορμναῖαις τῶν ἑλληνικῶν μουσικῶν σημαδίων ἀπαντῶσιν εἰς τινα σημεῖα ὀδνηγία περὶ συνθέσεως τῶν δακτύλων ὡς ἐφεξῆς: «Τὸ ἱσοῦ ψάλλεται τῇ συστολῇ (συσπειρώσει) τῶν δακτύλων ἢ ὀξείᾳ δηλοῖ τὰ ὀξέα δόγματα ἢ ὡς νὰ μι-

(*) Ὡς καὶ σήμερον οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Ἀρμένιοι.

(2) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μαρτίνου Χάγκ (Hang), ὁ τρόπος τοῦ δεικνύειν καὶ συνοδεύειν τὰς συστολὰς τῆς φωνῆς διὰ τῶν χειρῶν καὶ δακτύλων ἦν γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς Ἰνδοὺς.

μῆται τοὺς ὀξεῖς ἦλους· ἡ διπλὴ ψάλλεται τῇ ἀνορθώσει τῶν τριῶν δακτύλων» κτλ.

Τὰ σημεῖα τῆς χριστιανικῆς μουσικῆς χειρονομίας, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Μ. Βλεμύδου, σχετίζονται μετὰ τῆς ἀναμνήσεως γεγονότων ἐκ τῆς Ἱερ. Ἱστορίας καὶ τῆς Ν. Διαθήκης. Οὕτω, κατὰ τὴν ψαλμωδίαν τοῦ σημαδίου κοῦφισμα διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ψάλτου συμβολίζεται: Ὁ Χριστός, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἠλίας κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Μεταφορῆσεως τοῦ Κυρίου κλπ. Τὰ λοιπὰ ἰδιάζοντα τῇ θεατρικῇ καὶ αἰρετικῇ μουσικῇ φθογγόσημα, ἀπεροῖφθησαν ὑπὸ τῶν προΐσταμένων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὐτὸς ὁ ἁγ. Ἱ. Χρυσόστομος αὐστηρῶς κατέκρινε καὶ ἐπετίμησε τοὺς εἰσαγόντας ἐν τῇ πρακτικῇ τοῦ μουσικοῦ χοροῦ «ἐθίμα ὀρχηστικά, χειροκροτήματα καὶ ποδοκροτήματα καὶ παντοίας κινήσεις τοῦ σώματος» ψάλλας. Κατὰ τῶν ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ θυμελικῶν ἐθίμων ἐξανέστησαν ὡσαύτως ὁ Παμβώ, ὁ ἀδδᾶς τοῦ ὄρου τῆς Νιτρίας, Ἰσίδωρος ὁ Πελουσιώτης, ὁ μακάριος Ἱεροθεὸς καὶ ἄλλοι. Πλὴν οὐχὶ πάντες οἱ ἱεροψάλται ἐφάνησαν προσεκτικοὶ καὶ νομοταγεῖς πρὸς τὰς ἐπιτιμήσεις καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ ἀπρεποῦς καὶ ἀναρμόστου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδὼ καὶ ἴχνη τινὰ τῶν κοσμικῶν τρόπων ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ, ὡς λ. χ. τὸ νεῦμα διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ ποδοκροτήμα, ἀπαντῶσι καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα ἐκκλησιασ. χοροῖς, καίτοι μὴ φέροντα πλέον θεατρικὸν χαρακτῆρα.

Κατὰ τὸν κανονισμόν (τὸ τυπικόν) τῶν μονῶν τοῦ Ἀθωνοῦ (ὡς φέρ' εἰπεῖν τῆς σκῆτης τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἀριθ. 18ος) ὁ τυπικάριος τοῦ ἐκκλησ. χοροῦ «ὀφείλει λίαν περισκευμένως νὰ τοποθετῇ τοὺς ψάλλοντας ἐν τοῖς χοροῖς ὡς καὶ τοὺς ἱκανοὺς ν' ἀναγινώσκωσι, νὰ φέρηται δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀθροῦδως καὶ κομῶως, καὶ ἐν γένει προσεκτικῶς νὰ ἐκτελῇ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ καθῆκον, ἵνα μὴ κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἱεροπραξίας προξενῆται ἀταξία καὶ χασμωδία. Ἐν περιπτώσει δ' ἀπορίας αὐτοῦ, περὶ τοῦ πῶς δεῖ κανονίσαι τι, ν' ἀποτείνηται πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ μᾶλλον εἰδήμονας αὐτοῦ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἡμᾶς (τ. ἔ. τὰ λοιπὰ γερόντια), ἐν περιπτώσει λάθους τινὸς ἐκ μέρους τοῦ τυπικαρίου, ὀφείλομεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ οὐδεμίαν παρατήρησιν νὰ κάμνωμεν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν συγχίσεως, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἐν συνεδρίᾳ νὰ γίνωνται αὐτῷ αἱ δέουσαι παρατηρήσεις. Ὅμοιως καὶ οἱ κατὰ καιρὸν ἀναγνώσται νὰ ἐκπληρῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν».

(Ἐκ τοῦ Ρωστικοῦ)

Ζ. ΠΑΥΛΟΥ

Πρωτοψάλτης Πύργου (Βουλγαρίας)

(Ἀκολουθεῖ)

Σημειώσεις Δ. Φ.—Ἡ ἀνωτέρω μετάφρασις ἀπεστάλη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κ. Παύλου συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἐν ἣ ἐκθέτει οὗτος τοὺς λόγους τῆς ἀποστολῆς ταύτης.

Ἀγαπητὴ κ. Ι. Θ. Τσώκλη,

Εἰς Ἀθήνας

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης μου πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ρωστικῆς γλώσσης, οὐχὶ ἀσκοποῦν ἐθεώρησα, ἵνα κάγω, συμμεριζόμενος ἐκάστοτε τὸν κοινὸν ἀγῶνα, εἰς ὃν ἀπὸ τοσοῦτου ἥδη χρόνου ὑπεδύθηντε καὶ στερρῶ τῷ βήματι βαίνητε, μεταδῶσω μεταγλωττισμένον καὶ διὰ τῶν σπηλῶν τῆς σεβαστῆς «Φόρμυγος» τὸ ὅτι ἀνέγνω καὶ διήλθον μεταξὺ ἄλλων, κ' ἐν τοῖς ὑψίστοις σπουδαιότητος συγγράμμασι τοῦ πρωτοῖερῶς Ι. Βολνεδένσκι περὶ τῆς ὠδικῆς ἐν ταῖς Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἐν οἷς ὁ πολὺς Ρώσος δοφὸς μουσικολόγος, ἐξετάζων καὶ ἀναπτύσσων ἐπιστημονικώτατα καὶ λεπτομερέστατα τὸ θέμα του, ἐκθέτει τὰς περὶ τούτου ἰδέας, γνώμας καὶ παρατηρήσεις οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀτομικῶς, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων μουσικολόγων, Ρώσων τε καὶ Εὐρωπαίων, ὕλην, ἥν μεταδίδω δίκην συνεχείας μὲν τῶν ὁσῶν προηγουμένως τοῦ αὐτοῦ συγγράφῃ ἐδημοσίευσεν ὁ φίλτατος ἐξ Ὀδησσοῦ κ. Ι.

ΤΟ ΑΣΜΑΤΑΚΙ ΤΗΣ "ΦΟΡΜΙΓΓΟΣ,"

"Η ΔΑΦΙΝΑ,"

ΑΣΜΑ ΔΗΜΩΔΕΣ (Μετά Ἰσοῦ).

Ἐκ τῆς Συλλογῆς τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΡΩΪΟΥ μουσικοῦ ἐν Ὁδησῶ.

Andante

Μιὰ μέ - ρα ἄ - νοι - ξά - τι - κη, μιὰ μέ - ρα τοῦ Μα - τ -
 Θυ - μῆ - θη - κα τὰ νά - τα μου, τὴν πα - λαι - ἄ
 ζω - ῆ

ou, θυ - μῆ - θη - κα τὰ νά - τα μου.
 μου, ὄ - χρω - τὸ μαν - τι - λά - κι μου.

Μιὰ μέρα ἀνοιξιάτικη, μιὰ μέρα τοῦ Μαΐου,
 Θυμήθηκα τὰ νάτα μου, τὴν παλαιὰ ζωὴ μου,
 Πλῆγν τὸ μαντλάκι μου τρία διπλὰ στὸν ὄμιον
 Καὶ πέρνω δίπλα τὰ βουνὰ δίπλα τὰ κορφοβούνια
 Βοίσκοι τὰ λάφια πόβουσαν κι' ἀπὸ δροσολογιούνταν,
 Καὶ μιὰ λαφίνα ταπεινὴ κι' ὅλο συλλογιμένη
 Οὐδ' ἔβροσκεν, οὐδ' ἔπινεν, οὐδὲ δροσολογιούνταν.
 Κ' ἐγὼ διαβάτης πέρασα καὶ τὴν καλημεροῦσα
 «Καλὴ μέρα», Λαφίνα μου» — «καλῶς τὸν τὸν διαβάτη».

— Λαφίνα μ', τί δὲν τρώς, δὲν πίνεις καὶ δὲν δροσολογιέσαι;
 — Καὶ τί καλὸ ἔχω γ' ὃ ἡ πικρὴ, νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω;
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα μωσχάρι δὲν μ' εὐρέθη.
 Κι' ἀπὸ τὰ δώδεκα κ' ἐμπρός ἀπόκτησα λαφίνα.
 Τὸ ἔμαθα νὰ περπατῇ, τὸ ἔμαθα νὰ παίξῃ.
 Τὸ ἔμαθα καὶ νὰ κοῦβεται σὺν ὁ λαγὸς στὴ φτέρη.
 Καὶ τόσκιτα κ' ἐγὼ ἡ πικρὴ μὲ τὰλλα τὰ λαφάρια.
 Βγήκεν ὁ γυλὸς τοῦ βασιλῆα νὰ λαφοκνηγήσῃ,
 Καὶ μὲ τὸ βάρεσ' ὁ πικρὸς ἀνάμεσα στὰ στήθια.

Τὸ αὐτὸ εἰς Βυζαντινὴν παρασημαντικὴν.

Χρόνος ἀργὸς μέτριος.

Ἦχος ᾠ Πα

Ρυθμὸς δίσσημος.

Μιὰ με ρα α νοι ξα τι ι κη μιὰ με ρα του ου Μα α ι ι ι
 Θυ μη θη κα τα νει τα α μου την πα λαι α α ζω ω η η η

ου ου θυ μη η θη η η κα τα α νια α τα α μου
 μου ου ρι χνω ω το ο ο μαν τι ι λα α κι ι μου

Πρώτος, τρανωτάτης δὲ ἀποντήσεως πρὸς ἐκείνους τοὺς κατὰ περιόδους ἐπιβαλλομένους καὶ λαύρως ἐπιτιθεμένους κατὰ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἀντιμώλους νεωτεριστάς, τοὺς κομπομένους μὲν ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τετραφωνίας τῶν ἐν τοῖς Ἑλληνοκοῖς Ὁρθόδοξοις ναοῖς, ἀποδορακίσεως δὲ καὶ ἀπορρίψεως παντελῶς τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης Ἀποστολικῆς Μουσικῆς, ἣν τινὲς ἐκ τῶν ἁκρῶν τούτων πολεμίων αὐτῆς, ἐν τῇ ἀχαλινώτῳ καὶ λυσσαλέῳ αὐτῶν ἐξάψει, τολμᾶσι ν' ἀποκαλῶσιν ἀναιδῶς καὶ ἀουστῶλως ἐτι καὶ τουρκο-αραβο-περσικὴν εἰ μὴ τι ἄλλο χεῖρον.

Ἐκ τῆς ἀνωθι ἐκτιθεμένης, λέγω, ἐν μεταφράσει ὕλης, ἃς ἐγκατοπτρίζομαι καὶ ἰδῶσιν οἱ τοιοῦτοι ὅτι, ἐφ' ὅσον παρ' ἡμῖν περιφρονεῖται καὶ ξευτελίζεται ἡ θεία αὐτὴ καὶ ἱερὰ τέχνη, ὁ κύριος οὗτος παράγων, διοχετεύς καὶ διερχόμενος τῶν θερμῶν ἱκετευτικῶν ἡμῶν ἁδμάτων καὶ ψαλμῶδων πρὸς τὸν Ὑψίστον ἐξ ἑνός, κατὰ τοσοῦτον τὰ ὑψηλὰς πεπολιτισμένα χριστιανικὰ κέντρα, ὁμολογᾷ τε καὶ ἐτερόδοξα, διὰ τῶν ἀπειραθίμων μουσικολόγων αὐτῶν, ἀθηνευστικῶν, μουσικῶν Ὁδιδῶν καὶ σχολῶν, τῶν συχνῶν περιγησίσεων καὶ ἐπισκέψεων βιβλιοθηκῶν τῶν ἀνὰ τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἀνατολὴν Μονῶν καὶ τῶν σοφῶν ἐκκλησιαστικο-μουσικῶν συγγραμμάτων ἐξ ἄλλου, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πολὺφωνον ἀρμονικὴν ἐκκλησιαστικὴν τετραφώνον, δὲν ὑποδιβάδουσιν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, ἐκτιμᾶσι λίαν καὶ υπερτιμᾶσι καὶ τὴν ἡμετέραν μελωδικὴν Ἀνατολικὴν.

Τὴν ἀνωθι ὕλην, προϊόν, ὡς προεῖπον, τῆς κατ' ἰδίαν ἀπὸ τινος μελέτης μου, χαράσσω ὑμῖν, ἀγαπητέ, τῷ ἐπὶ σεῖράν ἥδη ἔδωκα στίβαρ τῇ χειρὶ κρατοῦντι ἀναπεπταμένῃν ὑψηλὰ καὶ διὰ τῆς ἀξιοτιμῆς «Φόρμιγγος» μετὰ παρρησίας ἐπιδεικνύοντι τὴν σημαίαν τῆς γ ν ρ α ι α ς τ α ὕ τ η ς Μ η - τ ρ ο ς τῶν λοιπῶν ἀνὰ τὴν χριστιανικὴν ὑψηλὴν μουσικῶν, ἂν νομίσῃτε καὶ εὗρητε ἀξίαν φιλοξε-

νίας, διατάξατε τὴν δημοσίευσίν αὐτῆς ἐν τῷ προσεχεῖ φύλλῳ.

Ἐπὶ τούτοις εὐχόμενος ὑμῖν κτλ.

Ἐν Πύργῳ (Βουλγαρίας) τῇ 20 Μαρτίου 1912.

Ὁ εἰλικρινὲς ἀγαπῶν ὑμᾶς
 Ζ. Παῦλον.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΕΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ δὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλον δημοσιευομένη παρὰ πόδας πραγματεία ἀνεγνώσθη ἐσχάτως ἐν τῇ Διδασκαλικῇ Συλλογῇ τοῦ ἐν Μερεξίῳ τοῦ Πόντου ἀριστα λειτουργούντος Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ καθηγητοῦ τῆς μουσικῆς κ. Α. J. Daghlia, ἀπεστάλη δὲ ἡμῖν ἐκείθεν κατὰ παράκλησιν ἡμῶν πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ «Φόρμιγγι» ἐν μεταφράσει, φιλοτεχνηθεῖσα ὑπὸ τοῦ λογιῶν κ. Λεωνίδα Μ. Καζεζόγλου, ἐνὸς τῶν ἐπιλέκτων μελῶν τοῦ ἀνωτέρω Συλλόγου.

Εἶναι τὴν σήμερον ἀρκούντως παραδεδομένον ὅτι ὁ ἔσχατος τῆς ἀγωγῆς σκοπὸς εἶναι ὁ σχηματισμὸς τοῦ χαρακτῆρος. Ἡ εὐρυνσις τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος καὶ ἡ ἐμβάθυνσις τῆς σκέψεως δὲν ἀποτελοῦσιν εἰμὴ μέρος τοῦ μεγάλου τῆς ἐκπαιδεύσεως σκοποῦ, ὅστις εἶναι ἡ ὅσον οἷόν τε καλλιτέρα τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξις.

Δὲν θέλω ἐνταῦθα νὰ ἐνδιατρίψω περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἥτις ὄντως ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι γραπτὸν ὅτι ἡ σπουδὴ παντός θεματός, ὅπερ ἀξίζει νὰ σπουδάζεται, συντείνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦ εἰς ἄλλας διευθύνσεις καὶ ἀδξάνει τὴν ὁλκὴν αὐτοῦ. Τίς δύναται νὰ ἀπαρηγή τὴν ἐξενεργίζουσαν ἐπίδρασιν τῆς Ἀστρονομίας, τῆς

ἀφιλοκερδεστάτης τῶν ἐπιστημῶν; Τίς παιδαγωγὸς ἤθελεν εἶσθαι ἡδχαριστημένος ἐν τῇ ἀποβολῇ τῶν μαθηματικῶν ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ συστήματος; Συνελόντι εἰπεῖν, θὰ πειραθῶ ὅπως βεβαιώσω ὅτι ἡ σπονδὴ τῆς μουσικῆς ἀποτελεῖ μέγα τι καὶ σπουδαῖον μέσον ἀγωγῆς. Δύναμαι μάλιστα νὰ εἶπω, ὅτι εἶναι τὸ ὅσον οἷόν τε ἀριστον μέσον διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ χαρακτῆρος τῆς νεολαίας.

Ἐξ αἰσθητικῆς βεβαίως ἀπόψεως ἡ μελέτη τῆς μουσικῆς περιλαμβάνει τὴν μελέτην τῆς συμμετρίας, τάξεως, ἰσολογισμοῦ, ποικιλίας καὶ συμφωνίας. Εἰ καὶ ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς σπουδῆς τῆς μουσικῆς εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀναπαραγάγειν καὶ ἀπολαύειν τῶν μουσικῶν δημιουργημάτων, οὐχ ἥτιον σπουδαῖος εἶναι καὶ ὁ δευτέρος αὐτῆς σκοπός, ἡ τῆς αἰσθήσεως ἐξενεργίσις.

Διὰ τῆς παρούσης ὁμῶς ὅπως δῆποτε θὰ πειραθῶ ὅπως προβάλλω ὑμῖν τὸ θέμα ἐξ ἐτέρας ἀπόψεως, ἥτις μέχρι τοῦδε ἥκιστα ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἀσχολουμένων. Σὰς βεβαίως ὅτι ἡ κατάλληλος τῆς μουσικῆς μελέτη εἶναι τὰ μάλιστα πρόσφορος διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ συντείνει εἴπερ τι καὶ ἄλλο διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὸν σχηματισμὸν πολλῶν συνηθειῶν.

Οὐδόλως ἔχων ἀπαιτήσεις ὅτι θὰ εἶμαι εἰς θέσιν ὅπως ἐξαντλήσω τὸ θέμα, θὰ ἀναφέρω σημεῖα τινα μόνον, ὧν βέβαιος περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς προσθέσεως εἰς αὐτὰ καὶ ἄλλων.

Εἴτε ἥναι ὁργανικὴ, εἴτε φωνητικὴ ἡ μουσικὴ, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ εἰς τὸ τέλος. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν λεχθέντων ἐπιτραπέιτω μοι ὅπως ἐξετάσω τὰ ἀκόλουθα σημεῖα.

Ἡ σπονδὴ τῆς μουσικῆς δηλοῖ τὴν ἐντελὴ γύμνασιν μεγάλου τινὸς ἀριθμοῦ μυνῶνων ἐξενεργημένων εἰς τόσην ἀκριβῆ ἐργασίαν, ὥστε νὰ ὑπερέχουσι τῶν μυνῶνων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιτηδειοτάτου ἀξιοματικοῦ τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ. Σημαίνει τὴν ἀκαριαίαν μεταβίβασιν τῶν διατάξεων τοῦ νοῦ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους μυνῶνας καὶ τὴν τελείαν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν. Τὸ νὰ ἦναι τις ἱκανὸς νὰ παράγῃ μουσικὴν ἐπὶ οἰουδήποτε ὄργανου σημαίνει κινητοποίησιν μηχανισμοῦ—μηχανισμοῦ νεύρων, μυνῶνων καὶ ὁστέων—περιπεπλεγμένον ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὃν δύναται νοῦς ἀνθρώπινος νὰ ἐπινοήσῃ. Συχνάκις ὑπάρχουσι τρεῖς, τέσσαρες ἢ καὶ περισσώτεροι ἐνεργοὶ κινήσεις κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν διαφέρουσαι ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἔντασιν. Λάβωμεν λόγον χάριν τὸν βιολινιστὴν. Ἡ δεξιὰ αὐτοῦ χεὶρ κυβερνᾷ τὸ τόξον. Ὁ βραχίον κινεῖται ἀπὸ τὴν ὁμοπλατικὴν ἀρθρῶσιν. Ὁ ἀγκὼν συνάδει πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ τόξου. Ὁ καρπὸς τῆς χειρὸς εἶναι μὲν χαλαρὸς, ἀλλὰ λίαν ἐνεργητικὸς ὁ δεικτικὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ δίδῃ τὴν ἀναγκαίαν θλίψιν ὁ ὀπίσθιος ὑψώνει τὸ τόξον εἰς κινήσεις τινάς. Ὁ ἀντίχειρ, ὁ μέσος καὶ ὁ παράμεσος ἐνεργοῦσιν ὡς ὑποστήριγμα (fulcrum) καὶ τὸ ὅλον σνᾶμα κινεῖται συμφώνως μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τόξου. Ὅλαι αὐταὶ αἱ κινήσεις εἶναι μόνον μετὰ μακρὰν καὶ ἐντελὴ ἄσκησιν ἐπιτενχταί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ τὸ ὅλον. Ταῦτο χρόνως καὶ ἡ ἀριστερὰ χεὶρ δὲν μένει ἀργή. Ἡ ὁμοπλατικὴ ἀρθρῶσις, ὁ ἀγκὼν καὶ ὁ καρπὸς τῆς χειρὸς ἔχουσι τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς ἐργασίαν τὰ ἅκρα τῶν δακτύλων ὡσαύτως ἔχουσι νὰ σταματῶσι τὰς χορδὰς, δύο, τρεῖς καὶ ἐνίοτε τέσσαρας ἀκόμη, ἐν τῷ ὥρισμένῳ καιρῷ καὶ ὑπὸ ὥρισμένην θλίψιν.

Τὸ ἔργον τοῦ κλειδοκυμαλιστοῦ ὡσαύτως εἶναι οὐδὲν ἥτιον δύσκολον τοῦ τοῦ βιολινιστοῦ. Τοιαύτην ὥραίαν μνῆκην ἄσκησιν θεωρῶ ὡς μίαν τῶν μεγαλύτερων ἀποκτήσεων, ἥς δυνάμεθα διὰ μουσικῆς νὰ ἐπιτύχωμεν.

Ὁ νοῦς ἐξ ἄλλου, διαρκούσης τῆς περιπλοκῆς ταύτης ἐνεργητικότητος τῶν μυνῶνων, οὐ μόνον χαλινάγωγε αὐτοῦς, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ αὐτὸς ἐνεργὸς ὡς ἐκ τῆς προσεκτικῆς παρατηρήσεως. Ἐχει νὰ ἴδῃ καὶ νὰ σκεφθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν περὶ διαφορῶν τόνων. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σημεῖα ἐκφράσεως κτλ. εἶναι συχνάκις δαφιλῶς ἐπὶ τοῦ χάριτον διεσπαρμένα—ἐννοεῖται οἰκοθεν μὲ τὰς ἰσχυρὰς αὐτῶν ἀπαιτήσεις.—Ὁ μαθητὴς τῆς μουσικῆς οὐδὲν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἦναι παρατηρητικὸς.

μοῦται. Ἐκαστον μέλος μαρτάνει νὰ ᾔῃ ἀνεξάρτητον καθότι ὁ διευθυντὴς ἐξαρτᾶται ἐξ ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐκαστον μέλος ὡσαύτως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαρτᾶται ἐξ ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του. Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ἀσκήσιν τὰ πάντα βαίνουνσι τακτικῶς καὶ καθίστανται «μέλι καὶ γάλα», τὰ πάντα φαίνονται εὐκόλα καὶ φυσικά.

Ὡς-κατακλείδα τοῦ λόγου μου συνιστῶ πάλιν τὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα πρὸς ὅλους τοὺς νέους καὶ τὰς νέας, ὅσον τοῦτο ἐφικτόν, διότι πιστεύω διὰ αὐτὴ εἶναι μέσον ἰσχυρὸν διὰ τὸν σχηματισμὸν καλῶν συνηθειῶν καὶ χαρακτῆρος καὶ καλὸς παράγων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας.

A. J. DAGHLIAN

(Καθηγητὴς τῆς Μουσικῆς ἐν Anatolia College, Μοδῆς-Ἄνκαρα)
(Μεταφραστὴς ΑΕΡΩΝΙΑΣ Μ. ΚΑΖΕΖΟΓΛΟΥ)

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΟΜΟΙΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΝΩΜΗΝ

ΤΟΥ Κ. Π.

Ὁ οὗτω ὑπογεγραμμένος ἀξιότιμος κύριος ἐδημοσίευσεν εἰς προηγούμενον φύλλον (10—11—12) τῆς καλῆς «Φορμιγγος» ἄρθρον τι περὶ μουσικῆς οὕτως ἐπιγεγραμμένον: «Μία γνώμη περὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἀραβικῆς καὶ βυζαντινῆς μουσικῆς». Ἐν τῷ ἄρθρῳ αὐτοῦ ἀδικοῦ ἡμῶς ὁ κ. Π. προσθέτων ὅτι ἡμεῖς ἐγράψαμεν αὐτὴν ἢ βυζαντινὴν μουσικὴν οὐδ' ἔχοντες ἄραβικῆς ἢ ἄλλου ἀνατολικοῦ ἔθνους μουσικῆς. Διὰ τῆς ιδέας ταύτης, ἣν ὁ ἴδιος πλάττει, θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡμεῖς θεωροῦμεν τὴν μουσικὴν ἡμῶν τελείως καθαρὰν καὶ ἀγνήν, ὡς τὸ διαυγές καὶ κρυσταλλῶδες ὕδωρ καὶ ὡς τὸ λαμπρὸν καὶ ἄπλετον ἡλιακὸν φῶς. Εἰλικρινῶς τοιαύτης τινὲς ιδέα οὐδ' αὖτε ἐξεφράσαμεν. Ἰδοὺ δὲ τί ἐπὶ λέξει ἐγράψαμεν: «Τὸ προγονικὸν τοῦτο καὶ ἀνεκτίμητον κειμήλιον, ὅπερ διὰ τῶν αἰῶνων διεφυλάχθη καὶ οὐ σίαν ἀλώθητον, σήμερον ἀντὶ νὰ καθαρίσωμεν ἀπὸ τοῦ ῥύπου τοῦ ἐπικαθίσαντος ἐπ' αὐτοῦ καὶ μὴ ἐπιτρέποντος νὰ διαχύσῃ τὰς τηλαυγεῖς αὐτοῦ λαμπρότητας, ἀσθεῶς καὶ ἀνισχύοντως περιφρονούμεν». Νομίζω ὅτι ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἱκανῶς σαφής, οὐδ' αὖτε ἀνάγκη ὑπαγορεύει, ἵνα τοῦτον παρερμηνεύσωμεν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν παραδεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν τὸν ῥύπον τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου παραδεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι καὶ οὐσίαν αὐτῇ διειρηθήναι ἀλώβητος.

Τὸ τεθολωμένον γλυκὺ καὶ ἐλαφρὸν ὕδωρ δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα ἐλληνικὴ γλῶσσα διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ὑποστῆσα ἐξέλιξιν δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κατ' οὐσίαν τοιαύτη. Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἀδάμας δὲν μεταβάλλονται διὰ τοῦ ἐξωτερικῶς ἐπ' αὐτῶν ἐπικαθιζέμενου ῥύπου, ἀλλ' εἶναι καὶ θὰ εἶναι χρυσὸς καὶ ἀδάμας, ἀδιάφορον δὲ διότι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ἐπιφάνειας προσεκολληθῇ ἀκαθαρσία τις, ἥτις εὐχερῶς καὶ ταχέως νὰ ἐξελειφθῇ. Τὸν ῥύπον τοῦτον θεωροῦμεν ὡς κόνιν οὕτως εἰπεῖν ἐπικαθίσανσαν ἐξωτερικῶς ἐπὶ τῆς μουσικῆς, προσῆλθε δὲ ὁ ῥύπος οὗτος ἐκ τῆς πληρώσεως τῆς ἀκοῆς ἡμῶν ἡμῶν ὀθνεῶν, ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς μουσικῆς ἡμῶν ἀγνοίας, ἐνεκα τῆς ὁποίας περιβάλλομεν τοὺς φθόγγους τῆς ἡμετέρας μουσικῆς ὕψος ἀνάρμωστον, οὐχὶ ἐκεῖνο, ὅπερ οἱ φθόγγοι οὗτοι ἐξυγγέλλουσιν. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ μάθημα π. χ. ἀδόμενον ὑπὸ δύο ἢ πλείονων ψαλιδίων χωριστά, ὅτι διαφέρει, ἐνθ' εἶναι αὐτὸ τοῦτο, καὶ ὅμως παρῆλκε διὰ φθόρον ἐντύπων καὶ νομίζομεν ὅτι εἶναι δύο ἢ τρία διάφορα μαθήματα. Περιβάλλομεν λοιπὸν τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, εἴτε ἐκ πληρώσεως τῆς ἀκοῆς ἡμῶν φθόγγων ξένης μουσικῆς, εἴτε ἐξ ἀγνοίας (καὶ μᾶλλον τὸ δεύτερον συμβαίνει), περιβλήμα ξένον, ὅπερ οὐδ' αὖτε ἀρμόζει αὐτῇ καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται ἡμῖν, ὅτι εἶναι αὐτῇ ἀραβικῆς ἢ ἄλλης τινὸς καταγωγῆς. Παραδεχόμεθα ῥύπον τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ἀλλ' ὁ ῥύπος οὗτος δὲν εἶναι οὔτε οἰκεῖος οὔτε συνημμένος τῇ φύσει αὐτῆς καὶ τῶν μαθημάτων, ἀ πρὸς δὲ ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι μουσικοδιδάσκαλοι διὰ τῆς Με-

γάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Εἶναι νόσημα μᾶλλον τῆς ἐν ἡμῖν μουσικῆς, ἢ τῆς μουσικῆς πρὸς ἣν ἀπείρω καὶ ἀμυθῶς ἔχομεν. Οὕτε καὶ πρὸς νὰ διέλθῃ διὰ τῆς δικαιοῦς καὶ τοῦ τελευταίου ἑλλήνου ὀρθοδόξου, ὅτι τὰ μαθήματα τὰ ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐγκεκριμένα εἶναι βεβηλωμένα ὑπὸ ξένης τινὸς μουσικῆς. Ὁ τοιαύτας σκέψεις τρέφων ἐν τῇ δικαιοῦς αὐτοῦ πλανᾶται, διότι προσάπτει οὕτω εἰς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν μητρικὴν ἀκηδίαν καὶ μουσικὴν ἀγνοίαν. Ἀλλ' οὕτε ἐν ἐκθυρίᾳ, οὕτε ἐν ἀπειρίᾳ μουσικῇ οὐδέποτε διετέθη ἡ Μητέρα ἡμῶν Ἐκκλησία, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀνυμνῶσι βέβηλα χεῖλη μουσικῶν ξένων φυλῶν καὶ θρησκειῶν, οὕτε καὶ ὑπὸ ἀνέγκην οὐδεμίαν ἐγένετο, ἵνα ἐγκαταλίπῃ τὴν ἐκυτῆς μουσικὴν καὶ νὰ ἀποδέξῃται ἑτέραν. Ὡς δὲ ἡ Ἐκκλησία διετήρησεν ἐν τῇ κράτει αὐτῆς τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσης ἀνέπαφον καὶ πρὸς δὲ ἡμῖν τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων, δι' ἧς ὕμνου τὸν Θεόν, ἀγνήν καὶ ἀμυθῶς, τετορευμένην, οὕτω καὶ τὸν μουσικὴν. Τὰ δύο ταῦτα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν μουσικὴν, διετήρησεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς μακαρίων δουλείας καὶ δικαιοσύνης, διότι δι' ἀμυθῶς τούτων περιβάλλονται τὰ θεῖα αὐτῆς δόγματα καὶ μυστήρια καὶ αἱ ἱερὰ τελεταί. Τοσοῦτον δὲ ἀδελφὰ καὶ ὅμοια εἶναι ἡ γλῶσσα καὶ ἡ μουσική, ὥστε οὐδὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπηγγέλλετο ἄνευ μουσικῆς. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ψαλμοὶ καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ «Πιστεύω» καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπαγγελλόμενα μετεῖχον τῆς μουσικῆς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκουμε ἀρχαίους κώδικας Εὐαγγελίων σημειοῦντας κάτωθεν τῶν συλλαβῶν τῶν λέξεων καὶ τὰ μουσικὰ σημεῖα. Ἡ πίστις λοιπὸν καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὰ θεόδοτα δόγματα καὶ τὰς ἱερὰς τελετάς οὐδ' αὖτε οὐδέποτε ἐπέτρεψε νὰ παρεκκλίνῃ τῆς εὐθείας καὶ βυζαντινῆς ὁδοῦ, ἣν ἀπαρχῆς ἐχάραζεν.

Τὰ νῦν ἐν χρήσει μουσικὰ κείμενα καὶ ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐγκεκριμένα καὶ ἐπικεκυρωμένα φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῇς ἐκάστου μαθήματος καὶ τὸ ὄνομα τῶν συνθετῶν αὐτῶν, τοὺς δὲ συνθέτας τούτους γινώσκουμεν. Τίς λοιπὸν ὑπῆρξεν ὁ παρρησιαστικὸς ὁ ἐξαπατήσας τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ εἰσαγαγὼν μάθημα ξένον καὶ ἀπόζον ξενισμοῦ; Ἀλλὰ πῶς θὰ ᾔτο δυνατόν ὁ τοιοῦτος νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτήν; εἰμὴ ἐὰν ᾔτο πανουργός τις καὶ δόλιος, ἢ δὲ πρὸς ἐγκρίσιν τοῦ μαθήματος διορισθεὶς σεπτῇ ἐπιτροπῇ ἢ ἡμέλει τῶν ἐκυτῆς καθολικῶν, ἢ ᾗτο ξένος πρὸς τὴν μουσικὴν. Ἀλλ' οὐδέτερον τούτων συνέβη, διότι καὶ οἱ μουσικοὶ συνθέται, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων αὐτῶν ἔργων, καὶ ἄριστοι μουσικοὶ ἦσαν καὶ πιστὰ καὶ εὐγνώμονα τῆς Ἐκκλησίας τέκνα καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἐμίμνον τὴν μουσικὴν, ἣν παρεδωκεν αὐτοῖς αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ πρὸς ἐγκρίσιν ἐκλεγείσα ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ὑπ' ἀνδρῶν μουσικωτάτων καὶ ὡς κύριον μέλημα αὐτῶν ἐχόντων τὴν ἐπισκοπὴν τῆς εἰσακτέας μουσικῆς ὕλης, ἥτις ἐτίθετο ὑπὸ κρίσιν καὶ ἐγκρίσιν αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ἥτις μετὰ τῆς προσευχῆς συνεδέθη στενῶτα, διεσώθη ἀκεραίᾳ, οὕτω καὶ ἡ μετὰ τῆς ποιήσεως συγχρόνως καὶ συμφῶς καὶ ἀναποσπαστως συνεδεμένη μουσικὴ διεφυλάχθη ἀνέπαφος. Οὐδὲν κενὸν ἐμεσολάβησεν ὥστε νὰ διακόψῃ τὸν συνεκτικὸν καὶ ἀδιάσπαστον σύνδεσμον τῆς προσευχῆς, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μουσικῆς, διότι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις ἦσαν τὰ νεῦρα καὶ οἱ μῦες οὕτως εἰπεῖν τῆς προσευχῆς, ἥτις οὐδέποτε ἐπαύσατο τελομένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοσοῦτον δὲ αὐστηρὰ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ ἀνένδοτος διετέθη καὶ δικάζεται πρὸς πᾶν ξένον καὶ νέον, ὥστε ἀποβάλλει λίαν ἑξίστατος ἢ περισκεμμένη αὐτῆς συντηρητικότης, δι' ἧς λεπτεπιλέπτως ἐξονυχίζει καὶ ἐξονυχίζει πᾶν τὸ ὑπὸ κρίσιν τιθέμενον καὶ διεφύλασσε τὸ πάτριον.

Πάντες οἱ μουσικοδιδάσκαλοι τῶν τελευταίων χρόνων μέχρι τοῦ τελευταίου Θεοδώρου Φωκῆως ἀφείλουσι τὰς μουσικὰς αὐτῶν γνώσεις εἰς τοὺς

τρεῖς Τραπεζούντιους μεγάλους διδασκάλους, Πατριάρχην, Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οὗτοι δὲ πάλιν εἰς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μουσικοδιδασκάλους, πρὸς οὓς ἐσπούδασαν, καὶ οὗτοι εἰς τοὺς προγενεστέρους αὐτῶν, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖται ἄλυσις καὶ νῆμα συνεχές. Τοσοῦτον δὲ αὐστηρῶς καὶ ἀγρόπνως εἶχε καὶ ἔχει ἡ Μητέρα ἡμῶν Ἐκκλησία πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ὥστε κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὴν τὴν μεταρρυθμίσειν τῆς μουσικῆς τὴν συνιστάμεν εἰς τὴν ἀπλοποίησιν τῆς γραφῆς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς συμβολικῆς καὶ δυσκόλου γραφῆς πύκνυν καὶ ἀναλλοίωτον μεταφορὰν τῶν μουσικῶν μαθημάτων εἰς ἣν ἔχομεν σήμερον, δὲν ἐχαιρέτισε καὶ δὲν ἠσπάσθη, εἰμὴ ἀφ' οὗ εἶδεν, ὅτι οὐδὲν τῶν μελῶν μετέβηκε, λίαν δὲ εὐχερῶς καθίστα τὸ ἔργον τῆς γνώσεως τῆς μουσικῆς καὶ ταχύ. Οὕτω λοιπὸν τὰ μαθήματα τοῦ μακαρίτου, λαμπροῦ ἁγίου μουσικοσυνθέτου, Νικολάου Σμύρνης δὲν ἐνέκρινεν, ἀν καὶ οὗτος ἐν πολλοῖς ἀπεμνημόνευται καὶ ἀντεγράψῃ τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ἐξωβόλησε, διότι μετεχειρίσθη ἀναλελυμένην γραμμὴν ἀποβυζαντινὴν τὸ εὐρύθμιον καὶ σεμνοπρεπὲς ἦθος, ἐπειδὴ τὸ ἀναλελυμένον καὶ πολυγύρον ἐνέχει τὸ τετραγώνον καὶ λίαν πηθητικόν. Ἐκτός ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ υποθέσωμεν ὅτι τὴν μουσικὴν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἐξ ἧς ἠντλήσεν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, διέφθειρε καὶ ἐμύλωνε μουσικὴ τις ὑπείστατος καὶ δὴ ἡ ἀραβικὴ ἢ ἄλλη τις τοιαύτη. Τοῦτο ὅμως εἶναι οὐτοπία νὰ υποθέσῃ τις, ἀφ' οὗ καὶ μέχρι σήμερον οἱ σεβάσμιμοι Πατέρες τηροῦσιν ἀπαρεγκλίτως τὰ ἀρχαῖα καὶ μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας τούτων στερεῶς ἔχονται. Τοσοῦτον δὲ σέβονται αὐτά, ὥστε κατὰ τὰς συχνὰς αὐτῶν πανηγύδας πάντοτε ψάλλουσιν ἀρχαιότατα μαθήματα τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ καὶ μάλιστα τοῦ καλλιφωνοτάτου ἀπάντων τῶν μουσικοδιδασκάλων τοῦ Μελισσοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλου, ὅστις ἤσκησεν ἐν αὐτῷ τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει καὶ ἠγάπησε, καὶ ἄλλων ἁγίων μουσικῶν Πατέρων. Ἐγίνωσκε καὶ γινώσκει ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὅτι ἡ μουσικὴ ἐξασκεῖ σπουδαιότητα ἐπιδράσιν ἐπὶ τὰ ἦθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἔχεται τῆς αὐστηρῆς καὶ σεμνοπρεποῦς μελωδίας. Συνέβη δὲ καὶ τὸ ἐξῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει καὶ μουσικῇ. Ἡ μὲν ὁμολογιακὴ κυρίως ἤρξατο νὰ ἀνθῇ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 4ου μ. Χ. καὶ ἡ μεγίστη αὐτῆς ἀκμὴ συνέπεσε κατὰ 7ον καὶ 8ον αἰῶνα καὶ πέραν αὐτῶν, ἀνέδειξε δὲ ὁμολογιακὰς πρώτης γραμμῆς, τὸν Ρωμανόν, τὸν Χρυσόρροον Ἰωάννην, τὸν Κοσμά, τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον, τὸν Ἀνδρέαν, τὸν Ἰωσήφ, τὸν Θεόδωρον καὶ ἄλλους ᾗτοι τοὺς Σύρους καὶ τοὺς Στουδίτας ἀμαράσαντας πρὸ τῆς εἰσομοιχίας καὶ ἐν αὐτῇ ἀνέδειξαν ἐπίσης καὶ ἐσπευματικὰς κεφαλὰς ὡς Λέοντα τὸν Σοφὸν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. Ἡ δὲ ἄσματογραφία συνέπεσε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν αυτοκρατόρων. Ἀνεπτύχθη αὕτη ὑπὸ μεγάλων μουσικῶν καὶ δὴ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλου, Ἰωάννου τοῦ Κλαδά, τοῦ Πλουσιδικίου καὶ ἄλλων.

Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἀνεφάνησαν καὶ μεγάλοι θεωρητικοὶ μουσικοὶ ὡς Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, Μανουὴλ ὁ Βρυέννιος, Γαβριὴλ ὁ Ἱερομόναχος καὶ ἄλλοι. Ἐρωτῶμεν νῦν, μήπως ὁ Ρωμανός, ὁ Δαμασκηνός, ὁ Κοσμάς καὶ οἱ λοιποὶ, ἵνα συνθέσωσι τὰ ἐκυτῶν ἀριστοτεχνήματα εἶχον ὡς πρότυπα ἀραβικὰς ᾠδὰς ἢ περσικὰς, διότι τότε οἱ Ἀραβεῖς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθριάμβευον καὶ οἱ Πέρσαι. Ἀλλὰ μήπως ὡς ἐκ θαύματος ἀμέσως ἀνεφάνησαν οἱ ἄριστοι οὗτοι ὁμολογῆται; οὐχὶ βεβαίως, διότι καὶ πρὸ αὐτῶν ἤκουσαν ἄλλοι. Ἡ Ἐδεσσα, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Δαμασκός καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Συρίας ἐκκαλλιέργουν τὴν ὁμολογιακὴν καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὁμολογιακῶν τούτων. Ἐκ τῆς Συρίας δὲ εἶτα μετεφυτεύθη τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εἰς τὸ Στουδίον ἐν Κωνσταντινπόλει, διὰ μὲν τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Κοσμά, Σωφρονίου τοῦ Πατριάρχου, Ἀνδρέου καὶ τοῦ Θεοφάνους εἰς τὴν Ἀγίαν Γῆν, διὰ δὲ τοῦ Ρωμανοῦ, τοῦ νέου Πινδάρου τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον λοιπὸν πρότυπα προγενεστέρους

ὕμνογράφους, ὡς ἀκριβέστερα δὲ μύσται καὶ βιβλίοι γινώσκονται τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀριστοὶ φιλόλογοι καὶ θεολόγοι κάτοχοι πάσης τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας καὶ ποιήσεως καὶ τῆς ἱερᾶς θεολογίας καὶ ὡς εὐσεβεστάτοι καὶ ἀγιώτατοι ἄνδρες συνέταξαν τὰ ἐκυτῶν ποιήματα ἐπὶ τῇ βίβλῃ τῶν ἀρχαίων ὧδων τῶν ἐξόχων ποιητῶν ἐφ' ἡμῶν τοῦτων δειχθέντες, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ὑπερακοντίσαντες κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τῶν ἐνονοιῶν, διότι ὡς πηγὴν, ἐξ ἧς ἤντλουν τὰ ὑψηλὰ νοήματα εἶχον τὰς Ἀγίας Γραφάς. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλου ἀκμάσαντες ἄσματογράφοι εἶχον ὑπ' ὄψει τοὺς προγενεστέρους. Τοσοῦτον δὲ τότε ἡ μουσικὴ ἐκαλλιεργεῖτο, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Αὐτοκρατορες τοῦ Βυζαντίου ἦσαν ἀριστοὶ ὕμνογράφοι καὶ μουσικοὶ καὶ ἀριστοὶ ἐκτελεσταὶ λαμβάνοντες μέρος ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις. Αὐτὸς ὁ Κουκουζέλης παῖς ὢν διὰ τὴν καλλιφωνίαν αὐτοῦ προσελήθη καὶ ἐξεπαιδεύθη τὰ γράμματα καὶ τὴν μουσικὴν ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Παλατίῳ καὶ εἶτα ἐχρησίμευσεν ὡς Πρωτοψάλτης τοῦ Βασιλικοῦ χοροῦ. Διὰ τοῦ ἐξοχωτάτου οὗτου μάλιστα τοῦ μουσικῆς τοῦ ἐγκαταλειπόντος ὕστερον τὸ Παλάτιον καὶ εἰς Ἁγίον Ὅρος ἀποσυρθέντος, ἵνα ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ διέλθῃ, εἰσῆλθῃ ἡ ἐντεχνος καὶ ἀρμονικωτάτη βυζαντινὴ μουσικὴ εἰς τὴν Μεγάλην Ἀνάραν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου καὶ δι' αὐτῆς εἰς ὅλον τὸ Ἅγιον Ὅρος. Εἰσέτι δὲ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Σεβ. τοῦ Ἀθω Πατέρων ζωηροτάτη εἶνε ἡ παρὰδοσις περὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς φωνῆς τοῦ ὑπερόχου μουσικοῦ καὶ ἀγγελολόγου Ἰωάννου. Ἀκριβῶς οἱ πρὸ τοῦ Κουκουζέλου ἀκμάσαντες μουσικοὶ καὶ διδάσκαλοι ἔζων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατ' οὗς ἡ βυζαντινὴ ἐλληνικὴ μουσικὴ ἐμπεσοῦρᾷ, ἐπὶ τῆς βυσιλείας δηλονότι τῶν Μακεδόνων Αὐτοκρατόρων, ὅτε συνέπεσε καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων, εἰς ὃν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ τὸ οὐράνιον κάλλος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὰ ἀρχέτυπα τῆς ἐπὶ τῶν Μακεδόνων Αὐτοκρατόρων ἄσματογραφίας εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Κουκουζέλης, ὅστις θεωρεῖται ὡς βλαστὸς καὶ κορμὸς τοῦ στελέχους τῆς μουσικῆς καὶ φωτεινὸν ἀπαύγασμα τοῦ ἀπλήτου μουσικοῦ φωτός τῶν χρόνων ἐκείνων. Τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν καὶ οἱ σύγχρονοι, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀκμάσαντες μουσικοί. Ἡ γὰρ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἄλλοθεν ὁ Κουκουζέλης καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀκμάσαντες ἠρύσαντο τὰς γνώσεις αὐτῶν. Ἀλλὰ πόθεν ἄλλοθεν, ἀφοῦ ἔζησαν καὶ ἀντετάφησαν καὶ ἠδύνηθησαν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ καὶ τοῖς Πατριρχικαῖς κύκλοις, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ εἶχε στήσαι τὸν ἐκυτῆς ὅθον πολὺ ὑψηλὰ; Οἱ δὲ τελευταῖοι μουσικοδιδάσκαλοι Γρηγόριος, Χρύσανθος καὶ Χουρμούζιος, οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ ἀναλυτικοῦ συστήματος τῆς μουσικῆς γραφῆς, οἱ ἀκριβέστατοι μύσται καὶ πιστότατοι ἐξηγηταὶ τοῦ καλλιῶς συστήματος, οἱ ὄντες ἀριστοὶ μαθηταὶ καὶ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰακώβου, τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν Παναγιώτου, Πέτρου καὶ Ἰωάννου τῶν Τραπεζούντων, πόθεν ἠρύσαντο τὰς μουσικὰς αὐτῶν γνώσεις, ἀφοῦ πρὸ αὐτῶν ἀπάντων ὑπῆρχεν ὁλόκληρος μουσικὴ θησαυρὸς ἀνεξάντλητος; Οὐ μόνον δὲ ἡμεῖς ἠντλήσαμεν καὶ ἀντλούμεν ἐκ τοῦ ἀκένωτου μουσικοῦ θησαυροῦ τῶν ἡμετέρων μουσικοδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι χριστιανικὰ ἔθνη, ἃ ἐξεχριστιάνισεν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, λέγομεν δὲ τὰ Σλαβικὰ φύλα, Βουλγάρους καὶ Σέρβους, Ρωμάνους, Μοναχοὺς καὶ Ρώσους, πρὸ ἡμῶν ἔλκον τὴν ἐκκλησίαν. Μουσικὴν καὶ εἰς τὰς ἐκυτῶν γλώσσας μετένεγκον ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Γεωργιανοὶ καὶ Ἀρμένιοι ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐκχριστιανισθέντες παρῆλθον καὶ τὴν μουσικὴν αὐτῆς. Ἐν δὲ οἱ ἀδελφοὶ Ἀρμένιοι περιέβηλόν τὰ ἐκκλ. αὐτῶν μέλη ἰδιόζοντα τρόπον καὶ ἥθος, τοῦτο εἶνε ἴδιον τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος καὶ τοῦ μὴ ἐπιβραδύναντος χωρισμοῦ αὐτῶν ἀπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας. Πάντως ὅμως αἱ βάσεις, τὰ πρῶτα στοιχεῖα καὶ οἱ ἥχοι εἶνε τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἡμέτερα. Καὶ

οἱ Κόπται (Αἰγύπτιοι) δὲ καὶ οἱ Αἰθίοπες (Ἀθησσοῖ) οἵτινες τὸν χριστιανισμὸν αὐτῶν ὀφείλουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἐτήρησαν μουσικὰ στοιχεῖα καὶ ἥχους καὶ ῥυθμούς ὅμοιους πρὸς τὰς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐὰν δὲ καὶ οὗτοι μετέβηλόν οὐχὶ κατ' οὐσίαν τὰ ἐκυτῶν μέλη, διότι διακρίνονται καλῶς οἱ ἐλληνίζοντες φθόγγοι, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἔθνους αὐτῶν καὶ εἰς τὸν χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Οἱ χριστιανικοὶ οὗτοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς λαβόντες τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔλκον πρὸς αὐτῶν καὶ πάντας τοὺς θρησκευτικοὺς τύπους, ἐπομένως καὶ τὴν μουσικὴν μεθ' ἧς περιέβηλόν τοὺς τύπους τούτους. Τοσαύτην δὲ ἐπίδρασιν ἔσκησεν ἡ ἡμετέρα μουσικὴ ἐπὶ τὰ ἔθνη ταῦτα, ὥστε, ἐνθ' ὑμετέρων τοὺς ὕμνους καὶ τὰ τροπάρια εἰς τὰς ἐκυτῶν γλώσσας, ἀφῆλθον τὴν αὐτὴν μουσικὴν. Δὲν θὰ ἦσαν βεβαίως οἱ λαοὶ οὗτοι ἐστερημένοι μουσικῆς τινος ὡς δὲν ἦσαν ἐστερημένοι καὶ γλώσσας, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν ἐθεώρησαν ὡς ἱερὸν καὶ ἀμετάβλητον περιβλήμα περιβάλλον τὰς διὰ τῶν λέξεων σημασινομένας δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας. Μόνον εἰς τὴν Ρωσσίαν εἰσῆλθον διὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου τὸ τετραφώνον σύστημα, ἀλλ' ὅμως παρὰ τοῖς νοτίοις Ρώσοις διετηρήθησαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς. Οἱ ὅμοιοι δὲ πρὸς τὴν Μεγ. Ἐκκλησίαν ὁρθόδοξοι Σλαβικοὶ λαοί, τέκνα αὐτῆς πιστὰ, διετήρησαν τὴν μουσικὴν, ἣν παρῆλθον καὶ διατήρουσιν. Οἱ δὲ ἄλλοι χριστιανικοὶ λαοὶ ὡς ἐνωρίως ἀποξενωθέντες τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἡ ὕμνογραφία καὶ ἡ ἄσματογραφία ἀναπτυχθῶσιν, ἐτήρησαν σχετικῶς ὀλιγώτερα στοιχεῖα. Πῶς λοιπὸν λαοὶ ξενόγλωσσοι ἀλλογενεῖς παρῆλθον τὴν ἡμετέραν μουσικὴν καὶ διετήρησαν καὶ πολλοὶ μέχρι νῦν διατηροῦσιν, ἡ δὲ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ ἀναγεννήσασα, γυλουήσασα καὶ εὐσεβῶς ἐκθρέψασα τοὺς λαοὺς τούτους τοσοῦτον γὰρ παρρησιαστικῶς τοῦ θεοῦ, ὥστε γὰρ ἀναμείξῃ εἰς τὰ ἄσματα καὶ τοὺς ὕμνους αὐτῆς μουσικὰ στοιχεῖα ἄγνωστα καὶ ἀσυνήθη καὶ γὰρ βεβηλώσει τὸν ἄνωθεν ὑψαντὸν χιτῶνα, δι' οὗ περιέβηκε τὰ διὰ τῶν λέξεων εἰκονιζόμενα πράγματα; Τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ εἶνε ἄπορον. Καὶ ὅμως τοῦτο κηρύττεται μεγαλοφώνως καὶ ὑπ' ἀνδρῶν λογίων καὶ μεγάλων ἐχόντων θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀλλ' ἀπείρως ἐχόντων περὶ τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Δυστυχῶς ὅπου ὁ Ἑλλήν σήμερον ἴδῃ τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας, ἐκεῖ ζητεῖ τὴν σάρκα αὐτοῦ σκιρτῶσαν γὰρ κορέσει ὕλικῶν καὶ ποταπῶν ἀπολαύσεων καὶ ἡδονῶν, ἐπομένως μουσικὴν σεμνήν, σοβαρὰν καὶ ἀνυψοῦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν δέχεται, ἀλλὰ μουσικὴν ἄσεμνον ταπεινὴν, μουσικὴν τοιαύτην, οἷον ἀρέσκειται γὰρ ἀκούῃ ἐν τοῖς θεάτροις καὶ ἄλλοις τοιούτοις ἀπολαυτικαῖς τῶν ὀρέξεων τοῦ σώματος κέντροις, διότι ἡ τοιαύτη μουσικὴ γαργαλίζει τὴν σάρκα καὶ τὰς ἀκοὰς καὶ προξύνει τὸν δαίμονα τῆς σαρκός. Δυστυχῶς τοιαύτην μουσικὴν εἰσῆγαγε καὶ ἐνεθρόνισεν εἰς μεγαλοπρεπεῖς ἱεροὺς ναοὺς ἐν μέσῃς Ἀθήναις, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἄλλοις ἐπιστήμῳ, ἢ μᾶλλον ἐν σιωπῇ διακειμένων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπομένως διὰ τῆς σιωπῆς ἀνεχομένων τὸν τραγέλαρον τοῦτον. Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται τοσοῦτον ἀκριβεῖς τηροῦντες ἦσαν τῶν αὐστηρῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τοσοῦτον ἐνύμιζον ὅτι ἡ μουσικὴ ἐπιδόξ ἐπὶ τὰ ἔθνη, ὥστε οὐ μόνον τὰ μέλη Τιμοθέου τινὸς Μιλησίου μουσικοῦ ἀσυνήθη εἰς τὰ ὅσα αὐτῶν εὐθὺς ἀπέβηλόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Τιμόθεον αὐτὸν διὰ ψήφισματος τοῦ δήμου ἐξέβηλόν τῆς πόλεως, διότι διὰ τῆς πολυφωνίας αὐτοῦ διέφθειρε τὴν ἀκοὴν τῶν νέων. Τολμᾷσι δὲ γὰρ λέγωσιν οἱ εἰσαγόντες τὴν αἰσχρὰν ταύτην καὶ ἀκάθαρτον μουσικὴν, ὅτι εἶνε εὐρωπαϊκὴ καὶ οὕτω διὰ τῆς λέξεως ταύτης γὰρ προσκρίσσωσιν αὐτήν. Ἀλλὰ πόσον ἀπέχει καὶ τῆς μουσικῆς τῆς εἰσηγμένης εἰς ναοὺς πεπολιτισμένων κρατῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας! Καὶ ὅμως ἄνθρωποι ἀπειροὶ ἐντελῶς τῆς μουσικῆς κατὰ τύχην ἢ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία μετὰ τῆς Πο-

λιτείας, ἐκφέρουσι γνώμας καὶ κρίσεις θέλοντες γὰρ ὑπερασπίσασιν τὸ μουσικὸν ἐξάμβλωμα τὴν νόθον καὶ κίβδηλον ταύτην μουσικὴν. Τοῦλοντίον δὲ ἄλλοι ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ λαοὶ μὴ ὁμογενεῖς ἐγκυχώνονται ἐπὶ τῇ μουσικῇ ἣν πρὸ ἡμῶν ἔλαβον.

Κοιτῶμεθα σήμερον καὶ ἐξεγειρόμεθα κατὰ τῶν ἐκχυδαίστων τῶν ἐπικαλουμένων μαλλιαρῶν, διότι θέλουσι γὰρ ἐκχυδαίσωσι τὴν λαμπρὰν καὶ εὐήχον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Πλάτωνος γλῶσσαν, μὴ ἀνεχόμενοι οὔτε τὴν θαυμασίαν ἐκείνην καὶ ὠραίαν γλῶσσαν, μεθ' ἧς περιεβλήθησαν αἱ ὑψηλαὶ θεαὶ καὶ ἀνθρώπινα ἀλήθειαι, οὔτε τὴν θαυμάσια αὐτῆς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, τὴν μεθ' ὑπερόχου δυνάμεως καὶ κάλλους ἀπαρκαίλλου ἐκφράζουσιν καὶ περιβάλλουσιν τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἰδέας, διότι ὅσημέρῃ πλουτίζεται καὶ ὑπὸ τῆς γλώσσας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τῆς γλώσσας τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, φιλοσόφων, ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων, ἀλλ' ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν ἀρρωστίαν καὶ τὴν νοσηρὰν κατὰστασιν τῆς θείας ἐκείνης γλώσσας, ἣν νοσηρὰν κατὰστασιν ἀντιπροσωπεύει ἡ ὑπὸ τῶν περιεργῶν τούτων ἀνθρώπων εἰσαγομένη καὶ βόκη πενιχρὰ περιβάλλουσα τὰς ὑψηλὰς καὶ ὑπερφρεῖς ἀληθείας γλώσσας. Τὸ δὲ πάντων παρὰδοξότατον εἶνε τὸ ἔξης: ὅτι εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν μαλλιαρῶν τάσσονται καὶ ἐκείνοι τῶν ἀνθρώπων, πρὸ ὧν ἐλπίζει τις κάθαρσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσας, ἦτοι φιλόλογοι, οἵτινες ἐσπούδασαν φιλολογίαν, ἵνα διδάξωσι καὶ ὑποστηρίξωσι ποίαν γλῶσσαν; ἀποροῦμεν τῇ ἀληθείᾳ τί γὰρ ἀπαντήσωμεν. Καὶ ὅμως κατὰ τῶν ἐφικτῶν τῆς ἱερᾶς μουσικῆς δὲν κοιτῶμεθα, ἀλλ' ἐξαιρουμένη γὰρ διαβουλοῦται ὁ τλήμων Ἑλληνικὸς λαός, ὅστις προσφέρει τὴν ἐκυτοῦ συνδρομὴν ὑπὲρ μουσικῆς τοῦ αἰσχίστου εἶδους. Οὕτω τοὺς θεοὺς ὕμνους καὶ τὰ ἱερὰ ἄσματα, ἔργα ἀθάνατα καὶ ἀμίμητα ἀρίστων καλλιτεχνῶν ὕμνογράφων καὶ μουσικῶν καὶ ἀγιωτάτων ἀνδρῶν, ἀπεγύμνωσαν τοῦ περισεμένου κάλλους αὐτῶν τοῦ φυσικοῦ καὶ ἐνέδυσαν αὐτὰ ἐνδυματὶ ἐμπνεύματος καὶ χλευσῆς, νάνοι αὐτοὶ παρὰβλάσκοντες πρὸς τοὺς γίγαντας ἐκείνους. Διὰ τὴν ὅμως δὲν ἐπεχειρήσαν γὰρ συνθέσασιν καὶ ποιήματα οἱ τοιοῦτοι, ἵνα δείξωσι τὴν ποιητικὴν αὐτῶν δύναμιν καὶ φαντασίαν, ἅρα δὲ καὶ τὴν περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ ἐπίδοσιν καὶ τὰ φρονήματα αὐτῶν; Τὸ γὰρ περιβάλλωσιν ὅμως τοιαῦτα θεσπέσια ἔργα ἀμίμητα εἰς ποιητικὴν ἔξαρσιν καὶ ὕψος ἐνοσιῶν μουσικὴν ἄσεμνον καὶ ἀπρεπῆ εἶνε ὡς γὰρ διαπομπεύωσι καὶ διακωμῶδωσιν αὐτὰ. Ὅποις ὅμως ἀνευλάβει καὶ ὕβρις πρὸς τοὺς ποιητὰς τῶν ἔργων τούτων. Ἐρωτήσωμεν δὲ τοὺς ὕμνογράφους ἐκείνους, ἐὰν μένωσιν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς διαπομπεύσεως καὶ τῆς διακωμώδησεως ταύτης τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἁσμάτων καὶ ποιημάτων, καὶ ἐπειδὴ οἱ ὕμνογράφοι οὗτοι δὲν ζῶσιν ἵνα ἀποκρίνωσιν ἡμῖν, ἐρωτήσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ὁποίας οὗτοι ζῶσιν. Διὰ τί ἀνέχεται τὴν εἰσαγωγὴν τοιούτων μελῶν ἄσεμων καὶ ἀπρεπῶν. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ἡ ἐπίσημος θὰ ἀποκρίνηται ἡμῖν, ὅτι οὐδέποτε τοιαῦτα μέλη ἐνέκρινε καὶ ἐπεδοκίμασε, διότι ἀείποτε αὐτῇ ἐδέξατο καὶ διεφύλαξε καὶ διαφυλάττει τὰ ἀρχαῖα μέλη ἀέρινα καὶ ἀκίβδηλα, εὐάριθμοι δὲ εἶνε οἱ ἐκτοπίσαντες τὸ οἶκτον καὶ προσῆκον τῇ λέξει καὶ τῇ ἐννοίᾳ μέλος καὶ περιβαλόντες αὐτὰ κινώτροπον καὶ ἡμιστὰ ἀρμύζον τοιοῦτον. Οἱ ὀλίγοι δὲ οὗτοι δὲν ἀποτελοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐλοξοδρόμησε, διότι κεφαλὴ αὐτῆς εἶνε αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτην ἔχει κεφαλὴν τὰ πάντα γινώσκουσιν, ἐπομένως καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, συνιστᾷ πάντοτε εἰς τοὺς ποιμένους κερταίαν καὶ ἐγγήγορσιν, ἵνα τὸ μὲν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ τοῦ ἀξιώματος μάχωνται τελεσφόρως κατὰ τῶν ἐκυτῆς ἐχθρῶν, τὸ δὲ διὰ τῆς ἐναρέτου αὐτῶν πολιτείας καὶ τῶν πατρικῶν συμβουλῶν καὶ παραινέσεων καθοδηγῶσι τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀρετῆς. Οὐδέποτε ἐλθέειν ὁ πόλεμος κατ' αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως, ἡ δὲ Ἐκκλησία πάντοτε

γρηγορεί και ἀμβλύνει τὰ βέλη τῶν ἐχθρῶν διὰ τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων αὐτῆς. Τυχούσα δὲ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἐξαπλώσει καὶ διαδόσει τῆς θείας βοήθειας κατῴρθωσεν εἰς 3 αἰῶνας νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλα τῆς γῆς τὰ πέρατα παλαίσασα πρὸς ἅπαντα τὰ στοιχεῖα καὶ νικηφόρος ἐξεληθούσα τῶν πολυμόχθων αὐτῆς ἀγώνων. Μετὰ δὲ τοὺς φοβεροτάτους διωγμοὺς διὰ τῶν εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐξωτερικῶς καταστᾶσα ἰσχυρά, διότι παρέσχεν αὐτῇ δύναμιν ἡ Πολιτεία, κατῴρθωσε νὰ καταπνίξῃ τὰς αἰρέσεις καὶ τὰ σχίσματα καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ ἐκ αὐτῆς τέκνα τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰ σκότους τῆς κακοδόξου διδασκαλίας καὶ τῆς ἀπιστίας. Πόσα δὲ ἔργα εἰργάσατο ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον εἶνε ἀδύνατον ταῦτα νὰ ἀπαριθμήσῃ τις. Τυχούσα λοιπὸν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς τῆς θείας εὐλογίας καὶ ἀρωγῆς, τῆς αὐτοκρατορικῆς προστασίας τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν Βασιλέων καὶ τῶν ἀπαρχαράπτων προνομίων τοῦ σεπτοῦ Κατακτητοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Σουλτάνων σκέπει καὶ διαφυλάττει σύμπαν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ καὶ δεξιὸς βραχίον Αὐτοῦ καταστᾶσα. Ἀείποτε δὲ κράτος ἀποτελοῦσα πνευματικὸν μέγιστον δεσπόζει οὐ μόνον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης φυλῆς ὀρθοδόξου πατριῶς παρεχόμενῃ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας αὐτῆς εἰς πάντα τὰ εὐσεβῆ τέκνα συμπάσης τῆς οἰκουμένης, ὅθεν καὶ Οἰκουμενικὸς ὁ προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐκλήθη. Τῇ δὲ ἐκ αὐτῆς δυνάμει ἐπ' ἀγαθῶ πάντοτε ἐχρήσατο καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς τὸν πνευματικὸν διέχυσεν εἰς πάντα τὰ εὐσεβῆ τέκνα ἀδιαιρέτως φυλῆς καὶ γλώσσης αείποτε πλουτοῦσα καὶ πλουτίζουσα αὐτὰ πνευματικὸς θησαυρός. Ἐδειξε δὲ τὰς ἀρίστους αὐτῆς ἰδιότητας οὐ μόνον εἰς τὰ εὐσεβῆ καὶ φιλόστοργα τέκνα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς δορυκτῆτορας, παρέχουσα τὰ ἐκ αὐτῆς πιστὰ τέκνα εἰς διαφόρους τοῦ κράτους ὑπηρεσίας, ἀποστέλλουσα ἐν εὐλογίαις μητρικαῖς Ἡγεμόνας εἰς τὰ περὶ δυνάμεις μέρη καὶ ἀντιπροσώπους ἀξιόους καὶ ἱκανοὺς τοῦ Μεγαλειοτάτου Σουλτάνου, ἐξυπηρετοῦντας θαυμασίως τὰ συμφέροντα τοῦ ἀπεράντου κράτους, αὐτῇ δὲ εὐλογοῦσα καὶ εὐχομένη ὑπὲρ κραταιώσεως καὶ ἐνισχύσεως τοῦ κράτους τούτου. Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἡ ἐστία τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ ἡθικοῦ φωτός. Αὕτη συνεκρότησε πάσας τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, εἰς ἃς συνήλθον οἱ ἅπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀγιώτατοι Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι, ἵνα καταδικάσωσι τὰς ἀναφυσίμους αἰρέσεις καὶ διασώσωσιν ἀλωθέντας τὰς θείας καὶ χριστιανικὰς ἀληθείας, ἃς ἀνέπτυσαν, καθόρισαν καὶ διευτύπωσαν. Αὕτη εἶδεν ὡς ποιμένας ἐκ αὐτῆς τοὺς μεγίστους φωστῆρας καὶ διδασκάλους, τοὺς Γρηγορίου, Χρυσόστομου, Γερμανίου, Μεθοδίου, Ταρασίου, Φωτίου, Κηρυλαρίου, Γερμανίου, Γουναδίου, Κυρίλλου καὶ τῶν νῦν κλειόντων τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην τῶν γεράρων καὶ Μεγαλοπρεπέστατον Πατριάρχην Ἰωαννὲμ τὸν Γ'.

Αὕτη ἐξεχριστιάνισε τὸ πλεῖστον τῆς Εὐρώπης καὶ πολλὰ τῆς Ἀσίας μέρη. Αὕτη διέσωσε τὴν θρησκείαν ἐν ἡμέραις χαλεπαῖς, ὅτε σμῆνη, ὡς ἀκρίδες, τὰ διάφορα μοναχικὰ τῆς Δύσεως τάγματα ἐπέδραμον τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέκλυσαν αὐτήν. Μία λοιπὸν τοιαύτη Ἐκκλησία, κράτος πνευματικὸν παγκόσμιον ἀποτελοῦσα, ποιμαίνουσα λαοὺς πλείονας πᾶντός ἄλλου ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχοντας, παρσχοῦσα καὶ παρέχουσα ἐκ τῶν ἀκένωτων αὐτῆς θησαυρῶν, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιδοκιμάσῃ καὶ νὰ ἐγκρίνῃ ἄσμενα καὶ ἡθοφθόρα μέλη καὶ νὰ μὴ βδελύσσεται καὶ ἀποτροπιάσῃται αὐτά; ἢ θὰ καταδέχετο νὰ λάβῃ παρὰ τῶν Ἀράβων ἢ ἄλλων λαῶν μουσικὰ τοιαῦτα μέλη, ἀφοῦ ἔχει μουσικὸν θησαυρὸν ἀκένωτον καὶ εἰς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς ἐχορήγησε; Ταῦτα θὰ ἀποκρίνηται ἡμῖν ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία. Οἱ φρονούντες δὲ, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ἐμείνῃ καὶ δὲν εἶνε αὕτη αὕτη ἄσπιλος καὶ ἄγνή, ἀγνοοῦσιν αὐτήν καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν. Ἡ δὲ παγκόσμιος ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι οἱ τῶν κατακτητῶν Ἀράβες ἐξεληθόντες τῶν ὀρίων

τῆς χώρας αὐτῶν ἐν χερσὶ μὲν εἶχον τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, ἐν νῦν δὲ τὴν κατακτητῆσιν τῶν χωρῶν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς θρησκείας αὐτῶν, οὐδὲν δὲ ἕτερον, οὔτε τέχνας καλὰς οὔτε ἐπιστήμας. Βραδύτερον δὲ, ὅτε ἐγκατεστάθησαν καὶ ἐγκαθίδρυσαν τὰ χαλιφάτα αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ταύτας δὲ ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ὅτι ἔλαβε παρὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἴδρυσαν Σχολὰς καὶ εἰσήγαγον εἰς αὐτὰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας μεταφράσαντες σχεδὸν πάντα τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ὑπῆρχε πᾶν τὸ ἐπιστητὸν καὶ χρήσιμον. Ἐὰν εἶχον ἀξίαν λόγου μουσικὴν, δὲν θὰ ἐδανείζοντο καὶ δὲν θὰ μετέφραζον τὸν ἡμέτερον Ἀριστόξενον, ἀλλὰ δανεῖζεσθαι τις ὅταν μὴ ἔχῃ.

Δὲν ἀρνούμεθα βεβαίως ὅτι οἱ Ἀράβες εἶχον μουσικὴν, ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς αὐτῶν ἦτο ἀτελὲς καὶ ἐλλιπές. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι μουσικὴν, διότι καὶ ἰδεώδη ἔχουσι καὶ φωνήν. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῷα πάντα ἔχουσιν εἶδος μουσικῆς, ἰδίως τὰ πτηνὰ, δι' ἧς ἐκφράζουσι τὰ ἐκ αὐτῶν αἰσθήματα καὶ αὐτοὶ οἱ ἰχθύες καὶ οἱ μύρμηκες, κατὰ δὲ τοὺς Πυθαγορείους καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα καὶ τὸ σύμπαν, ὅπερ ὁ Πυθαγόρας ὠνόμασε κόσμον διὰ τὴν ἁρμονίαν, ἦν παράγει κινούμενος. Καὶ ἡ Ἁγία Γραφὴ δὲ παραδέχεται καὶ ὁμολογεῖ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις ὑμνεῖ τὸν Θεόν. Ὁ Προφητὴν Ἀβραάμ θεολόγος γενόμενος καὶ ἀνυψωθείς διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θεοπνεύστου διανοίας εἰς τὸ ἄφθαστον ὕψος τῆς θείας μεγαλειότητος προτρέπεται πᾶσαν τὴν κτίσιν νὰ ὑμνήσῃ τὸν Θεὸν ψάλλον «αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι... ἡλίος καὶ σελήνη, πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς· οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν... δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος, ζῦλα κερποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι, ἐρπετὰ καὶ πετεινὰ περὶ τὰ». Ἰνα ταῦτα ψάλλῃ ὁ ψαλμωδὸς σημαίνει ὅτι παραδέχεται καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ μουσικὴ συνέχει τὸ πᾶν.

Ὅτε δὲ ἐγράψαμεν, ὅτι Ἀραβικὴ μουσικὴ κατ' οὐσίαν δὲν ὑπάρχει, ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ νῦν Ἀραβικὴ μουσικὴ, ἢ ἔχουσα νὰ ἐπιδείξῃ μέλη ἀξία λόγου, κατ' οὐσίαν εἶνε Ἑλληνικὴ μουσικὴ, διότι καὶ οἱ ἦχοι καὶ τὰ γένη καὶ τὰ συστήματα καὶ αἱ κλίμακες καὶ οἱ δεσπόζοντες φθόγγοι καὶ αἱ καταλήξεις καὶ αἱ φθοραί καὶ τὰ διαστήματα καὶ οἱ ῥυθμοὶ καὶ τὰ ἦθη εἶνε κατ' οὐσίαν τὰ αὐτὰ. Ποῦ εἶπεν ὁ κάτοικος τῆς Ἀραβίας ὁ γεωγράφος καὶ νομᾶς τοιαύτην μουσικὴν; Ἐχει καὶ ὁ Βεδουίνος μουσικὴν, ἀλλὰ πενηροτάτην περιοριζομένην εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας τὸ πολὺ φθόγγους, μετὰ τῶν ὁποίων τὸ ἔσμα περιφέρει, καὶ ἕκαστον ἔσμα αὐτοῦ, εἶνε μία ἀπλὴ σύνθεσις ἢ πάντοτε κατὰ χρόνον ἐπαναλαμβάνει. Μουσικὴν ἀξίαν λόγου ἔχει ὁ Ἀραβὶς ὁ ἐξεληθὼν τῶν ὀρίων τῆς ἐκ αὐτοῦ χώρας, ὁ Ἀραβὶς τῶν κατακτητῶν, ὥστε δὲ καὶ ὁ κάτοικος τῆς Ἀραβίας ὁ πρὸς τὴν Αἴγυπτον γειτνιάζων, ἐν ᾗ τὰ φῶτα τῆς θρησκείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἦσαν τόσον λαμπρά, ὥστε κατηύχσαν καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῇ χώρας, τὴν Ἀβυσσινίαν καὶ τὸ μέρος τῆς Ἀραβίας τὸ προσεγγίζον καὶ ἐπικοινωνήσαν πρὸς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμὸν, ἦτοι τὸ ΝΑ μέρος τῆς Ἀραβίας, ὅπερ κατέφυγε φυλὴ τις Ἀραβικὴ, ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κελουμένη Ὀμηρίται, οἵτινες παρέλαβον τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν διὰ τοῦ Βυζαντίου. Βραδύτερον ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἀφωμυνώθη. Ὁ δὲ τῆς βορείου ἐρήμου Ἀραβίας Ἀραβὶς ὡς μὴ γειτνιάζων πρὸς οὐδὲν ἔθνος πεπολιτισμένον καὶ κατοικῶν μέρη ἀπρόσιτα, διετήρησε μὲν τὴν ἐκ αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν, διετέλεσεν ὅμως ἐν ἑκέραια σιμωμένη τὸν πλάνητα καὶ σκληρὴν βίον ἐπιδιώκων. Διαπρεπέστατοι δὲ ἐν Γερμανίᾳ καθηγῆται κατὰ βῆθος ἐπιστήμονες τῆς Ἀραβικῆς φιλολογίας καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ὁ Lidzbarski, ἀμφισβητοῦσιν ὅλοκληρῶς ὅτι ἔσχον οἱ Ἀράβες παγκρατικὸν τινα πολιτισμὸν, ἀλλ' ἦσαν μόνον ἀσθενεῖς μιμηταὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ι. ΚΟΚΚΟΓΛΗΣ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Ἐκαστον ἔθνος διακρίνεται ἐκ τῆς γλώσσης του, τῆς θρησκείας, τῆς ἱστορίας, τῶν κοινῶν ἰδανικῶν, τῶν παραδόσεων, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων του, τῆς μουσικῆς, τῶν ἁσμάτων, τῆς ἀμφιέσεως, τῆς μαγειρικῆς, τοῦ χοροῦ καὶ τῶν τοιοῦτων. Ἐκ τῶν ἀπωτέρων χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὁ χορὸς ἦτο ἀναπόσπαστος τῆς ἀγωγῆς εἰς τὰς θρησκευτικὰς ὁμηγύρεις καὶ λοιπὰς διασκέδασεις πάσης ἀπόψεως ὡς εἰκὸς, ἀφοῦ ὁ χορὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν ἐκφραζομένην διὰ τοῦ χρόνου, τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς χάριτος τῶν κινήσεων δι' ἀπάντων δὲ τούτων καὶ τῆς μετρίας ἀσκήσεως τὸ σῶμα ἀμφοτέρων τῶν φύλων ὑποβάλλεται εἰς τὴν τάξιν καὶ εὐρυθμίαν ἀπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἀναπνευσσόμενον ἅμα καὶ τοῦ κάλλους αὐτοῦ. Ἡ ὠραιότης τοῦ χοροῦ προέρχεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀκριβοῦς προσαρμογῆς τῶν κινήσεων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐντελοῦς διαχύσεως τῶν ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ χορευτοῦ πρὸς τὸ αἶσθημα καὶ τὴν ἰδέαν ἢ ὁποία τὸν ἄγει καὶ ἣν θέλει νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ ἐκφράσῃ διὰ τῶν κινήσεων, ἦτοι τῶν φορῶν καὶ τῶν τρόπων καὶ μάλιστα τῶν σχημάτων καὶ τῶν χειρονομιῶν ἐφ' ἀπάντων τῶν ὁποίων κυριαρχεῖ ὁ νόμος τῆς εὐσταθείας.

Οἱ χοροὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρχαίᾳ ἡρωϊκῇ κατὰ ἑκατοντάδας ἢ δὲ λεπτίτης, ἢ χάρις, ἢ εὐρυθμία καὶ ἢ ἐκφρασίς αὐτῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐφθασαν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Κατὰ τὰς μακρὰς περιπετείας τοῦ δυσμοῖρου τούτου ἔθνους παρεσιέφθησαν τόσαι καὶ τοιαῦται παραλλαγὰι καὶ εἰς τοὺς χοροὺς, ὥστε εἶναι ὄντως θαῦμα πῶς διεσώθησαν ἐξ αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι, οἱ ὁποῖοι μ' ὅλας τὰς παραλλαγὰς τῶν ἐν τούτοις πάσαντα διακρίνονται.

Ὅτι ἡγήθημεν ἐναῦθα ἀκριβῶς πρὸ ἐνὸς ἔτους ἤρχισεν εὐτυχῶς νὰ λαμβάνῃ σάρκα καὶ ὀστέα. Τὸ Δύκειον τῶν Ἑλληνίδων καὶ ὁ Σύλλογος ἢ «Τέχνη» ἤρχισαν λίαν φιλοτίμως καὶ ἀξιεπαῖτως νὰ διδάσκωσιν εὐπροσίτως τοὺς ἐθνικοὺς χοροὺς καὶ ἔδωσαν ἤδη καὶ δημοσίας τιμὰς παραστάσεις μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας. Μόνον αἱ εἰς αὐτοὺς παρενθέσεις τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων κατὰ τὴν ἐκλογὴν, τὴν ἀπαγγελίαν, τὴν ἐκφράσιν καὶ τὴν μελοποίησιν καθυστεροῦσιν. Κατακυρτέον ἐπίσης καὶ ἡ γυμναστικὴ ἔξαρσις τοῦ κορυφαίου χορευτοῦ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν χοροῦ τιμωρ, ἂν καὶ αἱ γυμναστικαὶ αὐταὶ ἐξάρσεις δὲν εἶναι ἀσυνήθεις οὐ μόνον σήμερον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἀρχαίᾳ ἐντεῦθεν μάλιστα καὶ τό : «οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδῃ». Τὸ ζήτημα ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ ὅτι πρόκειται νὰ παραλάβωμεν τοὺς χοροὺς τούτους ὡς περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, βαθμὴ δὲ καὶ ἐπισταμένως νὰ καθαρίσωμεν αὐτοὺς ἐξ ὅλων τῶν ἐγκολαφθέντων αὐτοῖς παραστίτων, ἐκ τῶν γνησίων δ' αὐτῶν λειψάνων νὰ σκεφθῶμεν τί τὸ πρακτέον· ἀλλ' ἅπαντα ταῦτα μόνον ἡμεῖς οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες μετ' αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ δυνάμεθα καὶ εἶμεθα δὲ καὶ οἱ καταλλήλοτεροι νὰ διαπραξώμεν τὸ ἔργον τοῦτο τῆς διασώσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως αὐτῶν ἀνεν βεβηλώσεων.

Πολλοὶ σοφοὶ δι' ἀπύτων μόχθων καὶ μελετῶν ἐνέσκηψαν καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ὁ Μ. Emmanuel, ὅστις διὰ τοῦ ἐμβριθεστάτου αὐτοῦ δοκιμίου περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χορῶν διὰ τινος χορευτικῆς τοῦ Μεγάλου Μελοδράματος τῶν Παρισίων καὶ τινος διασήμου χοροδιδασκάλου κατῴρθωσε ν' ἀναλύσῃ καὶ ἀνασυνθέσῃ ἅπαντα τὰ βήματα τῶν χορῶν τῶν παριστανόμενων ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀγγείοις καὶ νὰ παραστήσῃ ταῦτα δι' ἑκατοντάδων φωτογραφιῶν. Τοιαῦτα μελέται συμβάλλουσι τὰ μέγιστα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἐξ ἄλλου ὁμως τυχαῖαι γραφαὶ χορευτικαί, ἀμόρφωτοι καὶ ἀμαθεῖς, στεροῦμεναι ἐκ γενετῆς τὴν χάριν καὶ κομψότητα τὴν ἀπαιτούμενην εἰς τὴν τέχνην τῆς Τερψιχόρης, περιβληθεῖσαι ἀρχαίαν ἀμφίεσιν ἀκαλαίσθητον, παρουσιάζονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ παρ' ἡμῖν μετ' ἀνηκούστου θράσους καὶ ἀναιδείας χορεύονται δημοσίᾳ καὶ ἐπὶ ἀδρᾷ ἀμοιβῇ ἀρχαίους χοροὺς τῆς φαντασίας τῶν, χάριν χρηματισμοῦ!

Διότι ἀναχωροῦσαι ἐντεῦθεν καὶ μεταβαίνουσαι εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κέντρα, λέγουσιν οἱ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοὶ χοροὶ, οὓς ἐχόρευσαν καὶ ἐνταῦθα ἐπιτυχῶς! Καλὸν δὲ θὰ ἦναι τοῦ λοιποῦ νὰ λαμβάνονται περιοριστικὰ τινὰ μέτρα προκειμένου περὶ διακωμωδῆσεως τῶν θεῶν καὶ ἐστυῶν μας.

Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἐναπόκειται, ὡς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ κατοίκων τῆς ἰδίας χώρας, οἱ ὅποιοι παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ τῆς πατρογονικῆς ταύτης κληρονομίας συγκεχυμένας ἰδέας μας βλέπομεν καὶ χορεύομεν συχνὰ τοὺς διασπένοντας χοροὺς, εἰς ἡμᾶς λέγω ἐναπόκειται ἡ μελέτη καὶ ἐξακρίβωσις τῆς χαριεστάτης καὶ ὑγιεινῆς ταύτης ἀσκήσεως καὶ διασκεδάσεως, ἣν ἡ ἑκφυλὸς καὶ γηραιὰ Εὐρώπη ἐξαντλήσασα ἅπαντας τοὺς χοροὺς θὰ σπεύσῃ νὰ ἐγκολπωθῇ προθύμως καὶ ἐγνωμόνως, δι' αὐτῆς δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα.

Α. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

Η Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἐνωρίτατα εἶχε διαδοθῇ καὶ ἐν Κύπρῳ· μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο ἡ πληθὺς τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων μουσικῶν βιβλίων, τῆς τε ἀρχαιοτέρας γραφῆς καὶ τῆς ἀναλυτικωτέρας τοῦ Πέτρου. Διεδόθη δὲ πάντως ὑπὸ κληρικῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἱερὰς τῆς νήσου Μονὰς, ὡς τοῦ Κύκκου, τοῦ Μαχαίρᾶ κ.λ., ὅτινες ἀποστελλόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ πολὺ αὐτόθι διαμένοντες δι' ὅλην τὴν ἰδίαν Μονὰν, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Μουσικῆς, ἣν, ἐπιστρέφοντες, μετέδιδον εἰς ἄλλους, ὡς καὶ ὑπὸ Συναϊτῶν ἢ Ἀγιοταφιτῶν, τῶν κατὰ καιροὺς στελλομένων εἰς Κύπρον ὡς Ἡγουμένων ἢ Ἐπιστὰτων τῶν κτημάτων τῶν ἱερῶν αὐτῶν καθιδρυμάτων.

Ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων μουσικῶν βιβλίων ἄξια ἰδιαίτερας μνείας καὶ προσοχῆς εἶνε τὰ τῆς ἀρχαιοτέρας γραφῆς, μαρτυροῦντα συστηματικούς ἀντιγραφεῖς, ἐξάσκησην καὶ πείραν οὐ τὴν τυχοῦσαν κεκτημένους, ὡς εἰς τοῦτο καταγινόμενος ἔνεκεν ἐλλείψεως τύπου. Διακρίνονται ταῦτα ἐπὶ μοναδικῇ καλαισθησίᾳ, ἀπαράμιλλῳ καθαριότητι, ἀμέμπτῳ τῶν πολλῶν καὶ ποικιλομόρφων ἐκείνων σ. η. μ. α. δ. ι. ω. ν. καὶ μ. ε. γ. α. λ. ω. ν. ὑ. π. ο. σ. τ. α. σ. ε. ω. ν. σχηματισμῷ, διὰ μέλανος καὶ ἐρυθροῦ χρώματος, καὶ ἐπὶ κοσμήμασι καὶ τεχνουργήμασι διαφόροις καὶ πολυπλόκοις δι' ὧν εἰσι κατεστολισμένα. Τὰ δ' ἀρχικὰ ἐκάστου μαθήματος κεφαλαιώδη γράμματα σχηματίζονται τεχνικώτατα διὰ παραστάσεων εὐφρεσιμάτων, ὡς λ. χ. τὸ Τ δι' ἀνδρὸς ἔχοντος τεταμένης πλαγίως τὰς χεῖρας, τὸ Κ διὰ τοιοῦτου προτεινόντος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τὴν μίαν χεῖρα καὶ τὸν ἕνα πόδα, τὸ Ο, τὸ Α, τὸ Δ κ.λ. δι' ὅρων πολυκεφάλων συμπεπλεγμένων ἢ ἀνθέων καὶ ἐν γένει ἅπαντα διὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ λεπιοτάτης τέχνης κατεργασμένα, μετὰ φωτισκιάσεων ἐντελῶν καὶ μετὰ λεπιοτάτων διὰ χρυσοῦ γραμμῶν, ἀληθῆ ἀριστουργήματα τέχνης καὶ ὑπομονῆς. Τὰ τῆς γραφῆς τοῦ Πέτρου ὑστεροῦσι πολὺ ὡς πρὸς τοῦτο, ἵσως διότι βαθμυδὸν ἐξέλιπον οἱ συστηματικοὶ ἐκεῖνοι ἀντιγραφεῖς.

Ὁνόματα τῶν ἀρχαίων Μουσικῶν τῆς Κύπρου δὲν διεσώθησαν δυστυχῶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας εἰμὴ Χρυσάνθου τινὸς ἱερομονάχου Π. ρ. ω. τ. ο. ψ. α. λ. τ. ο. υ. Κ. ὑ. π. ρ. ο. υ. ἐπιγραφόμενον (τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἱσως), ἀκμάσαντος περὶ τὸ 1760, ὅστις καὶ ἀκολούθως ἐφορᾶτο τινῶν ἐν Κύπρῳ Ἀγίων συνέγραψε καὶ ἐξέδοτο τύποις Βενετίας. Ἐν Ἱεροσολυμιτικῷ τινι Κώδικι ἀναφέρονται δύο Κύπριοι Μουσικοὶ, Ἰεζεκιὴλ καὶ Κυπριανὸς, οὓς ἐξηγήσαντες εἰς τὸ νέον σύστημα Χερουβικὰ τοῦ Λαμπαδαρίου περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἀσφαλείᾳ τις θὰ διὰρξῃ, διότι, ὡς γνωστὸν, τὸ νέον σύστημα μόνος κατὰ τὴν α' δεκαετηρίδα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐκαστοῦσθαι καὶ ἤρξατο διαδιδόμενον. Ἐτεροὶ δὲ Μουσικοὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος ἀκμάσαντες κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀναφέρονται μόνον Τρύφων τις καὶ Νεόφυτος, κληρικοὶ, ἀνήκοντες εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν Κύκκου.

Ἀλλ' εὐρυτέρα διάδοσις τῆς Μουσικῆς ἐν Κύπρῳ

ἐγένετο, ὡς ἦν ἐπόμενον, μετὰ τὴν ἀπλοποίησιν τοῦ γραφικοῦ συστήματος ὑπὸ Μουσικῶν διδασκόντων τῶν μὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀοιδίμων μεταρρυθμιστῶν, τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Θεοδ. Φωκαῆος. Οὕτως ἀναφέρεται Μητροφάνης τις καλλιφωνότατος, ὡς λέγεται, χρηματίας πρὶν καὶ ψάλτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις ἐν τῇ Μονῇ Χρυσορροιαίσεως ἐν Πάφῳ διαμένων ἐδίδασκε πολλοὺς Παφίους τὴν Μουσικὴν, τῶν μουσικῶν βιβλίων ἤδη εὐωνότερων καταστάντων ἕνεκα τοῦ τύπου. Ἐτερος Μητροφάνης, Κυκκώτης οὗτος, ὃν ἠδυνήσαμεν νὰ ἀκούσωμεν, ἠδυνήτοτατος καὶ ἀριστος ἐν σεμνοτάτῳ Βυζαντινῷ ὕφει ἐκτελεστής, μαθητὴς τοῦ Φωκαῆος, ἐδίδασκεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Κύκκου τὴν Μουσικὴν. Οὗτος ἀπεβίωσε πρὸ 25 περίπου ἐτῶν ἐν βαθεῖ γήρατι. Ἐτερος κληρικὸς, Ἰεζεκιὴλ ὀνόματι, καλλιφωνος ὡς ᾄδεται, πρωτοψάλτης Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐδίδασκε τινὰς κληρικούς τὴν Μουσικὴν, ὡς καὶ ὁ Νικόλαος Ταρρακζιόγλου — Κόμης — λαϊκὸς οὗτος, Μουσικὸς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Νικολάου Σμύρνης, ὡς μαρτυροῦσι τὰ σωζόμενα μελοσχημὰ αὐτοῦ, ἐδίδασκεν ἐν τοῖς κελλείοις τοῦ Τρυπιδίου Λευκωσίας πολλοὺς καὶ δὴ καὶ Ὁθωμανοὺς τὴν Μουσικὴν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν καὶ πολλῶν ἄλλων εἶχε διαδοθῇ εὐρύτατα ἐν Κύπρῳ ἡ Μουσικὴ κατὰ τὸ Βυζαντινὸν σύστημα καὶ ὕψος, καίτοι λίαν ἀτελῶς, ἔνεκεν ἐλλείψεως μεθόδου, συστήματος καὶ θεωρητικῆς διδασκαλίας· τόσον δὲ γνωστὸν ἦτο τοῦτο, ὥστε καὶ ἡ κατὰ τὸ 1881 συστάσα ἐν Κωνσταντινουπόλει Μουσικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς διακαρτίαν μουσικῶν τινῶν θεμάτων, μετὰ τῶν ὀλίγων χωρῶν ἐν αἷς ἀναφέρει ὅτι ἐπικρατεῖ τὸ Βυζαντινὸν σύστημα κατατάττει καὶ τὴν νῆσον Κύπρον.

Δυστυχῶς ὁμως τὸ ἱδρυθὲν ἐν Κύπρῳ Γυμνάσιον, τὸ τόσον ἀληθῶς κατὰ τὰ ἄλλα ὠφελήσαν, ἐπέπρωτο, ἔνεκεν ἀγνοίας ἢ ἀδιαφορίας τῶν ἀρμοδίων, νὰ γίνῃ αἷτιον τῆς ἐξαφανίσεως ἐκ τῆς νήσου τῆς γνησίας Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Μεταξὺ τῶν Καθηγητῶν οὓς ἐξ Ἑλλάδος μετεκαλέσατο ἡ ἀξιότι. τούτου Ἐπιτροπὴ μετὰ τὴν ἱδρυσιν αὐτοῦ, ἐξήγησε καὶ καθηγητὴν ἱκανὸν νὰ διδάξῃ τὴν τε Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Εὐρωπαϊκὴν Μουσικὴν. Ἀλλ' ὁ καθηγητὴς οὗτος πᾶν ἄλλο ἢ ἐγκρατὴς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τυγχάνων, ἀδαέστατος δὲ καὶ περὶ τὴν γησίαν ἐπέλεσεν τῶν Βυζαντινῶν μελῶν ὡς διδάχθαι ὑπὸ μουσικοῦ τινος Ἀθηναίου, ὅστις ἐν τῇ μανίᾳ τὸν πρὸς ἑναρμόνισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἀνέτρεψε δις καὶ τρίς τὰς Βυζαντινὰς Κλίμακας ἐπὶ τῇ ματαιᾷ προσπαθείᾳ ὅπως ἀφομοιώσῃ αὐτὰς πρὸς τὰς εὐρωπαϊκάς, εἰσῆγαγε θεωρίας σιγρεβλὰς καὶ κατέστρεψε τὰ σοβαρὰ ἐκεῖνα καὶ μεγαλοπρεπῆ τῆς Ἐκκλησίας μέλη, οὐδὲν ἄλλο φυσικῶς ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ὡς μαθητὴς, εἰμὴ νὰ διδάσῃ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα μέλη ὡς ἐδιδάχθη αὐτὰ μετὰ προφορᾶς τῶν τόνων Εὐρωπαϊκῆς, ὅπως ξένης, παρσομορφούσης ἐντελῶς καὶ ἀγνώριστα καθιστώσης αὐτὰ. Ἡ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο διδασκαλία ἐακολοῦνται μέχρι τοῦδε, οὕτω δ' οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Διδασκαλείου σκορπίζουσιν ὡς διδάσκαλοι καὶ ψάλται ἀνὰ τὴν νῆσον ἐν εἶδος Μουσικῆς τραγελαφικῆς, μετὰ προφορᾶς τρομώδους καὶ ἀηδῶν λαρυγγισμῶν εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὰ μέλη ἀρμοδίων καὶ ὅμως ὡς ἔσυχον προτέρημα θεωρουμένων ὑπὸ τῶν καὶ τὰ στοιχειωδέστατα περὶ μουσικῆς καὶ μέλους ἐν γένει ἀγνοούντων.

Ἡ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐκτελεσθεῖς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀκριβῶς ἐκεῖνο ὅπερ ἐν τῇ Βυζαντινῇ Μουσικῇ καλεῖται **Μετροδωνία**. Ἀνάβαιναι δηλαδὴ καὶ κατὰ τὰς διὰ τῶν τόνων ξηρὰ, ἄνευ χρώματος, ἄνευ ζωῆς, ὡς σκελετὸς ἀφ' οὗ ἐλλείπουσιν οἱ σάρκες καὶ τὰ νεῦρα, ὡς εἰκὼν ἥς αἱ ἐξέχουσαι μόνον γραμμαὶ σημειοῦνται, ἄνευ φωτισκιάσεων, καὶ ἄνευ τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων λεπτομερειῶν δι' ὧν καθιστᾶται ἐντελής τῆς εἰκόνος ἡ παράστασις. Διότι κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο οὐτε τῶν ὑπερβασίμων τόνων αἱ ἔλξεις ἐκτελοῦνται, αἱ πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὕψος ἰδιάζουσιν, οὐτε αἱ διάφοροι ἐνέργειαι ἐνὸς ἐκάστου χαρακτῆρος, δι' ὧν λαμβάνουσι ζωὴν καὶ χρῶμα τὰ μέλη, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ἔσυχον πλεονέκτημα τοῦ Βυζαντινοῦ γραφικοῦ συστήματος ἀπέναντι τοῦ

εὐρωπαϊκοῦ. Ἐβεβηλώθησαν ἐν τοῖς κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐκδοθείσιν ἐν Ἑλλάδι βιβλίοις ἄνευ δυστυχῶς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιβλέψεως αἱ σοβαρὰ ἐκεῖνα καὶ μεγαλοπρεπεῖς μελωδικαὶ γραμμαὶ καὶ θέσεις, ἠλλοιώθησαν καὶ διεστράφησαν οἱ διάφοροι ἥχοι, ἐμαλαιοποιήθησαν τοῦτ' αὐτὸ οἱ ὀρθογραφικοὶ τῶν διαφόρων χαρακτῆρων κανόνες, συνεχύθησαν τὰ τετράχορδα τῶν Κλίμακων οὕτως, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσιν οἱ τοῦ συστήματος τούτου ὁπαδοὶ τὴν κλίμακα τοῦ πλ. β'. ἤχον ἀπὸ τῆς τοῦ β', τοῦ πλ. δ', ἀπὸ τῆς τοῦ γ' κ.λ.

Τοιαύτη ἡ διαδομένη σήμερον ἀνὰ τὴν νῆσον Μουσικὴ, καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην κατὰ καθήκον λέγοντες δὲν πιστεύομεν νὰ παρεξηγηθῶμεν ὑπ' οὐδενός.

Λεμεσσὸς (Κύπρου)

Σ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΕΙΣ ΕΝ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Προαγγελλθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα τύπου, ἐγένετο τὴν Κυριακὴν 15ην τρέχοντος περὶ τὴν 2αν μ. μ. ὥραν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀκτικῆς Σχολῆς, διὰ λέξεις περὶ Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Δημοτικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς ὑπὸ τοῦ μουσικολογιστάτου κ. Ν. Παπαγεωργίου πρωτοψάλτου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐνταῦθα. Ἡ προωρισμένη διὰ τὰς διελθέσεις μας αἰθούσα τῆς Ἀκτικῆς Σχολῆς πρὸ τῆς ὀρισθείσης ὥρας κατελήφθη ὑπὸ ἀπείρου καὶ ἐκλεκτοῦ κόσμου, ἐν ᾧ διεκρίνοντο πλείστοι ἐκ τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων ἡμῶν, ὡς ὁ Πανοσιολογιώτατος Πρωτοσύγκελλος κ. Βασίλειος, ὁ Ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως καὶ καθηγητῆς τῶν Ὁρθοδοξικῶν ἐν τῇ Γυμνασίῳ μας καὶ ἄλλοι κληρικοὶ, ὁ Γυμνασιάρχης κ. Δαβίδ, καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ἱατροὶ, δικηγόροι καὶ πολλοὶ ἔμποροι, περισσῶς ἀντιπροσωπευομένου καὶ τοῦ ὠραίου φύλου. Ὁ κ. Ν. Παπαγεωργίου ἀνελθὼν τὸ βῆμα, διὰ λαμπρῶς καὶ συντόμου προεισαγωγῆς ἤψατο τοῦ θέματος τῆς πρωτοφανοῦς διὰ τὴν πόλιν μας καὶ ἐξόχου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διελθέως του· ἐξάρξας δὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ μουσικὴν κατέδειξε τὸ ἀχώριστον τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν, τῶν ἀρχῆθεν οὕτω συνδυασθεισῶν ὑπὸ τῶν ἱερῶν ὕμνων καὶ ὧν οἱ πλείστοι ὄντες οἱ αὐτοὶ καὶ μελοποιοὶ περιέβλεον τὰ ἀριστουργήματα τῆς ὕμνικῆς ταύτης ποιήσεως διὰ μελωδίας ἀνυπόλητον πρὸς τὴν ἱερότητα καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, διατάσσοντες σὺν τῷ χρόνῳ τελείως τὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μουσικῆς. Καυτηριάζων δὲ τοὺς νεωτέρους ἐκείνους τολμητικῶς τοὺς ἐπιχειροῦντας, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἀσυναισθήτως, τὴν μεταβολὴν καὶ νοθείαν τῆς ἱερᾶς καὶ πατροπαράδοτου ἡμῶν μουσικῆς, κατὰ μίμησιν τῆς τετραφώνου Εὐρωπαϊκῆς καὶ φρονοῦντας ὅτι τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἡ κακόζηλος καντάδα τῶν τριούδων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐχαρκακτήρισεν ὡς πειρωμένους τὴν παραποίησην καὶ ἀλλοίωσιν αὐτοῦ τοῦ ἑθνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος καὶ ἐγκληματοῦντας οὕτω εἰς αὐτὴν τὴν πατρίδα· συνεπῶς δὲ ὡς ζημιούντας τὸ ἔθνος ἡμῶν, ἐθεώρησεν ἀξίους ἐθνικῆς ἀρχῆς καὶ ἀναθέματος. «Δέον, λέγει, ἡ Ἑλληνικὴ ὕμνικὴ κοινωνία νὰ περιφρονῇ καὶ στυγνὰ τῆς τούτου ὡς ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, ἀφοῦ οὕτως ἀσεβῶς καὶ ἀνιδῶς τολμῶσι νὰ θέσωσι χεῖρα βέβηλον πρὸς τὰ ἱερὰ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐθνικὰ ἡμῶν ταῦτα γνωρίσματα καὶ κειμήλια, ἅτινα ἡ δύσμοιρος μήτηρ ἡμῶν, ἡ Ἐκκλησία, διέσωσε διὰ μέσου τοσοῦτων αἰῶνων καὶ διετήρησεν ἐν τῇ στυγερᾷ καὶ μακρῇ δουλείᾳ».

Ὁ ἐμβριθὴς ἀγορητὴς τέλος πάντων, κατὰδείξας δι' ἀκταπολεμήτων καὶ πειστικωτάτων ἐπιχειρημάτων τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς καὶ ἀναπαράστασας τὸ ἀνέφικτον κάλλος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἔστρεψε τὸν λόγον τοῦ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως καὶ μουσικῆς. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τῆς διελθέως τοῦ κ. Ν. Παπαγεωργίου, συνεκίνησε μέχρι δακρύων ἅπαν τὸ ἀκροατήριον διὰ τῆς ἐκτάκτου ἀπαγγελίας διαφόρων ποιημάτων ἐκ τῆς ἀθανάτου

δημοτικής ἡμῶν μουσικῆς, ἐν οἷς τελείως ἀπεικονίζοντο διάφορα ἱστορικά γεγονότα καὶ ἐξυμνοῦντο θαυμασίως καὶ τελείως ἀρεταί. Ὁ ῥήτωρ τυγχάνων καὶ ἀπαράμιλλος μουσικός ἐκτελεστής, ἐξετέλεσε μετὰ θαυμασίας τέχνης, λεπτότητος καὶ χάριτος καὶ ἀρκετὰ δημοτικὰ τραγούδια, κλέφτικα καὶ ἄλλα, ἀνήκοντα εἰς διάφορα μουσικὰ ἰδιώματα, δι' ὧν τοσοῦτον κατέβαλε τὸ ἀκροατήριον καὶ ἐνεθουσίασεν αὐτό, ὥστε πολλάκις τοῦτο κατεχειροκρότησεν αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλα μὲν σημεία τῆς διαλέξεώς του, ἰδίως δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς μουσικῆς ἐκτελέσεως τῶν διαφόρων κλέφτικων τραγουδιῶν. Ἐξῆρσε τὸ ἔργον τῆς φιλότατης «Φόρμιγγος», συστήσας ταύτην ὡς ἀνωτέραν πάσης συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξας καὶ τούτοις, ὅτι τὸ περιοδικὸν τοῦτο, προσφέρει ἀνυπολόγιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἔθνος, δημοσιεύον ἐκάστοτε διακτιθεμένην ἐργασίαν ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως· συγκεντρῶσαν δὲ τὴν συνεργασίαν τῶν λογιωτέρων φιλοτίμων μουσουργῶν καὶ ἱεροψαλτῶν τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν, διακρίνει συγχρόνως καὶ τὸ μέλος τῶν δημοτικῶν μας τούτων ἀριστουργημάτων, ὅπου εἶνε τὸ τιμιώτερον κειμήλιον καὶ λείψανον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου συνέστησε τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πατριωτικῶν ἡμῶν τούτων ᾠσμάτων, οὐ μόνον ἐν ταῖς αἰθούσαις ἡμῶν καὶ ταῖς οἰκογενεαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Σχολῇ καὶ δι' αὐτῆς ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἑλληνοπρεποῦς χρηζόντων μορφώσεως τέκνων ἡμῶν, παρ' ὧν ἀπεκδέχεται ἡ μεγάλη πατρις ἡμέρας ευχέλαιας.

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ μουσικολογιστάτου κ. Ν. Παπαγεωργίου διάλεξις, ἦν μετὰ τσαύτης χάριτος καὶ σαρκηνείας διεξήχθη οὗτος, ὥστε κρατήσας ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν ἀμείωτον τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐκ τῶν χειλέων του κρεμασμένου πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ἐπεβλήθη τοσοῦτον ἐπὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων αὐτοῦ, ὥστε πολλάκις ἐκ δικλειμμάτων προὐκάλεσε τὰ δάκρυα καὶ τοὺς παταγώδεις γέλωτας, τοῦ συνελθόντος κόσμου ἐκρχέντος ἐν τέλει εἰς ῥαγδαία χειροκροτήματα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγγύριος τύπος ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης διαλέξεως, ἔγραψε πολλὰ τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως καὶ μουσικῆς, ἐξαιρουμένων ν' ἀσχολῆται ἐτι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, εἰδικὸς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Λέσβος».

Ἐκ Μυτιλήνης.

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΝΙΚΗΤΑΣ
Δομῆτοχος Μητροπόλεως Μυτιλήνης.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Εἰδήσεις πάντοτε σχετικαί

Γένετο πρὸ τίνος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ὁδείου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς κ. Κ. Ψάγου ἡ διὰ προηγουμένου ἡμῶν φύλλου προαγγελθεῖσα μουσικὴ αὐτοῦ διάλεξις ἀπερὶ τῶν μουσικῶν διαγραμμάτων καὶ τῶν μελωδικῶν τρόπων τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς τρόπους τῆς νεωτέρας μουσικῆς.

— Εἰς τὴν διάλεξιν ταύτην τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν παρευρέθη πολὺς καὶ ἐκλεκτὸς κόσμος, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἤρριψε τις πολλοὺς ἐκ τῶν μουσικῶν καὶ τῶν λογίων μας.

— Τὸ θέμα τοῦτο ἀνέπτυξεν ὁ κ. Ψάγος μετὰ τῆς χαρκτηριστικῆς αὐτοῦ εὐφραδείας καὶ σαφηνείας, ἀπαριθμήσας τὰ διάφορα μουσικὰ διαγράμματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς, καθὼς καὶ τὰ διάφορα αὐτῆς γένη, ὧν τὰς χροὰς ἔκρουσε ἐπὶ κιθάρας.

— Προέβαλε διὰ φωτεινῶν εἰκόνων τὰ διαγράμματα ταῦτα, τὰς δὲ διαφορὰς τούτων κατέδειξεν ὀργανικῶς ἐπὶ βιολοντσέλλου, βιολίου καὶ κλειδοκυμβάλλου, ἐκτελούντων ταύτας τῶν καθηγητῶν τοῦ Ὁδείου κ. Ρ. Γαϊδεμβέργερ, Γ. Χωραφᾶ καὶ τῆς δεσποινίδος Μανιατοπούλου.

— Ἵνα δὲ ὑποδείξῃ ὁ κ. Ψάγος ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν διαγραμμάτων τούτων καὶ γενῶν εὐρίσκονται παρεισηγμένα εἰς διαφόρους μελωδίας τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τῆς δημόδους καὶ τῆς Ἀσιατικῆς, ἐξελεξε δώδεκα τοιαύτας μελωδίας, ἀς τινὰς ἐξετέλεσε πολυμελῆς χορὸς ἐκ μαθητῶν τῆς Σχολῆς τοῦ Ὁδείου, τινὲς δὲ τῶν μελωδιῶν τούτων συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων.

— Μετὰ ταῦτα δὲ ἐν ἐπιλόγῃ ὁ κ. Ψάγος ἐπέκρινε τοὺς ἀποφαινομένους διὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ ταύτης

καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς οὐσιώδεις τεχνικὰς διαφορὰς, κατέληξε δὲ εἰπὼν ὅτι, λόγω τῶν ἀναμνησθητέων τούτων διαφορῶν, διάφορος δέον νὰ εἴναι καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἡμετέρας καὶ εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Προξένον ἀπὸ τίνος λειτουργοῦ μετὰ λίαν εὐελπίαν μέλλον ἢ ἄρτι ἐν Πάτραις συσταθεῖσα Σχολὴ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διακεκριμένου μουσικοδιδασκάλου κ. Χρίστου Σπηλιοπούλου.

— Λέγεται ὅτι τὴν Σχολὴν ταύτην θὰ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Πατρῶν. Εἶθε!

Προδλθόντος ὡς πρωτοψάλτου ἐν Ἀστακῷ (Ἀκρονανίας) τοῦ τέως τοιούτου ἐν τῇ Μητροπολιτικῇ ναφ τῶν Πατρῶν κ. Νικολάου Τσιμπούκη, τὴν οὕτω κενωθεῖσαν θέσιν ταύτου κατέλαβε ὁ μουσικοδιδασκάλος κ. Χρ. Σπηλιόπουλος, προσελθὼν ὡς ἀριστεροῦ ἐν τῇ αὐτῇ ναφ τῶν Πατρῶν τοῦ κ. Ἀν. Τασοπούλου.

Ψαλτικά μεταβολαί ἐν Πειραιεῖ. Ἐφαρμοσθέντος πρὸ τίνος ἐν Πειραιεῖ τοῦ νόμου περὶ ἐνοριῶν ἐγένοντο προτάσεις τῶν ἐπιτρόπων τῶν ναφ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐγκρίσει τοῦ Παν. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν αἱ ἐξῆς μεταβολαί:

— Ἐν τῇ ναφ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου διορίσθησαν δεξιὸς μὲν ἱεροψάλτης ὁ κ. Αἰθ. Ἀναστασιάδης ἱατρός, ἀριστερὸς δὲ ὁ κ. Ν. Γραϊκας τελειόφοιτος τῆς θεολογίας.

— Ἐν τῇ ναφ τοῦ Ἁγίου Νικολάου διορίσθησαν δεξιὸς μὲν ὁ κ. Πέτρος Δουκάκης, ἀριστερὸς δὲ ὁ κ. Ἰωάν. Παναγιωτόπουλος.

— Ἐν τῇ ναφ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου διορίσθησαν δεξιὸς μὲν ὁ κ. Σπυρ. Σταυρίδης, ἀριστερὸς δὲ ὁ κ. Δ. Χατζηπαναγιώτου.

— Ἐν τῇ ναφ τῆς Ἁγίας Σοφίας διορίσθη ἀριστερὸς ὁ κ. Δημ. Βιτιθίλιας.

Ἐν Ἀθήναις δὲ ἐγένοντο αἱ ἐπόμεναι ψαλτικά μεταβολαί, αἵτινες δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προσωριναί, ὡς μὴ ἐφαρμοσθέντος ἐτι ἐνταῦθα τοῦ περὶ ἐνοριῶν νόμου.

— Ἐν τῇ ναφ τοῦ Χριστοκοπιδίου προσελήφθη ὡς δεξιὸς ἱεροψάλτης ὁ κ. Ἰωάν. Καλογρίδης ἱατρός.

— Ἐν τῇ ναφ τῶν Ἀσωμάτων (Θησείου) προσελήφθη ὡς δεξιὸς ἱεροψάλτης ὁ κ. Κόπικος, διὰ δεξιᾶς τὸν κ. Κ. Μπίρην δικηγόρον, παραιτηθέντα ὡς ἐκ τοῦ νέου περὶ δικηγόρων νόμου.

— Ἐν τῇ ναφ τῆς Χρυσόσπηλαιωτίσσης προσελήφθη ὡς ἀριστερὸς ἱεροψάλτης ὁ κ. Νικόλαος Βαζάκας.

Ἰωρίδην πρωτοψάλτης τοῦ ἐν Τήνῳ ἱεροῦ ἰδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας ὁ ἔγκριτος καὶ λίαν εὐπαιδευτος μουσικός κ. Κωνσταντῖνος Κυριάκου Μαυρίδης.

— Διὰ τῆς προσλήψεως ταύτης τοῦ κ. Μαυρίδου, τὸ ἀνωτέρω ἱερὸν ἰδρυμα ἀποκτᾷ πρωτοψάλτην ἀντάξιον τῆς Πανελληνίου φήμης καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς.

— Διότι μόνον ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ νέου τούτου πρωτοψάλτου, ὅστις κέκτηται φωνὴν λαμπρὰν καὶ μουσικὴν τέχνην ἀπαράμιλλον, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ κοινωνικὴν μόρφωσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, δύναται ν' ἀνυψωθῇ καὶ πάλιν εἰς οἶαν εὐρίσκειτο ποτε περιωπὴν ἢ δεξιὰ θέσις τοῦ Πανελληνίου τούτου ἱεροῦ ἰδρύματος καὶ μόνον διὰ τοῦ κ. Μαυρίδου δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐκ νέου ἐν Τήνῳ τὸ ἐπὶ μακρὸν ἀκαλλιέργητον παραμεινάν μουσικὸν ἐκεῖνο φυτώριον, τὸ ὁποῖον τόσους ἄλλοτε ἀπέδωκε ἀγλαοὺς μουσικοὺς καροπούς, τιμήσαντας τὴν καλλιτεχνιογενέτειραν Τήνον.

— Εὐγε! καὶ τρίς Εὐγε! εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας Τήνου διὰ τὸν λίαν ἐπιτυχῆ διορισμὸν τοῦ ἐγκρίτου τούτου μουσικοῦ, ὅστις, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας, εἶνε ἱκανὸς νὰ φανῇ ἀντάξιος διὰδοχὸς τῶν πεφημισμένων ἐκείνων μουσικῶν, οἵτινες οὐ μόνον ἐλάμπρυναν τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας ὡς ψάλται, ἀλλὰ καὶ ἐφάνησαν χρήσιμοι εἰς τὴν νεολαίαν τῆς Τήνου, ἥτις ἀεὶποτε ἐδείχθη ἔχουσα ἐπίκτητον λαμπρὰν τὴν φωνὴν καὶ ὀξείαν τὴν μουσικὴν ἀντίληψιν, χαρίσματα σπάνια, ἅτινα ὅμως δυστυχῶς ἀπὸ εἰκοσασταῖς καὶ πλέον παρήμεναιαν χροῖα, ἐλλείπει καταλλήλων καλλιεργητῶν.

Χάρις εἰς τοὺς ἐν τῇ παρὰ τὴν Θέσιν Ἀνάστατος τῶν Ἀθηνῶν ἱερῷ ναφ τοῦ Σωτήρος καλλισταὺς ἱεροψάλτας καὶ ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς τοῦ Ὁδείου κ. κ. Νικόδημον Ἰωαννίδην καὶ Χερσάκμον Πορλίχην, ἡ συνήθης κατ' ἔτος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ναφ τελουμένη δοξολογία ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς διασώσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ἡμῶν ἐξετελέσθη ἐφέτος μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας ἐν χορῷ ἐκ μαθητῶν τῆς Σχολῆς τοῦ Ὁδείου καλλιφώνων καὶ καλῶς γεγυμνασμένων.

Ἐν Λαγκαδίῳ τῆς Γορτυνίας προσελήφθη ἐσχάτως ὡς πρωτοψάλτης ὁ κάλλιστος μουσικός κ. Ἰωάννης Ἀστεριάδης Θεσσαλονικεὺς, ὅστις, ὡς εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα, ἤρξατο ἀπὸ τίνος διδάσκων λίαν μεθοδικῶς καὶ τελεσφόρως τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἐκεῖ σχολείων.

Συνήλθε κατ' αὐτὰς εἰς Γενικὴν συνέλευσιν ὁ ἐν νεκροφανείᾳ διατελὼν ἀπὸ ἐξαμήνου καὶ πλέον Σύνοδος τῶν ἐνταῦθα καὶ Πειραιεῖ ἱεροψαλτῶν «Ρωμανὸς ὁ Μελωδός».

— Τῆς Συνελεύσεως προήδρευσε ὁ νέος προϊστάμενος τοῦ Συμβουλίου κ. Κων. Χριστόπουλος, παρῆσαν δὲ κατ' αὐτὴν περὶ τοὺς εἰκοσι καὶ πέντε ἱεροψάλται.

— Μετὰ πολλὰς συζητήσεις περὶ τῆς ἐν τῇ μέλλοντι κανονικῇ λειτουργίᾳ τοῦ Συνδέσμου, δι' ἣν οὐδεμία ἐξουσία ἔσται, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν παρισταμένων ἐν τῇ

Συνελεύσει ταύτῃ ὅπως σχηματισθῇ πολυμελὲς ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν ἀνὰ ἀναθετῇ ἡ ἐξέυρεσις τῶν μέσων τῆς αναβιώσεως τοῦ Συνδέσμου, νὰ συνεργασθῇ δὲ πρὸς τοῦτο μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος ἤδη Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου τούτου.

— Πράγματι δὲ ἐξελέγη ἡ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ. κ. Σταυράκη Σασιλόγλου, Π. Τριανταφύλλου, Γ. Κομάσου, Π. Ἀδριανοῦ, Δ. Βερτέλλη, Δημ. Κοῦνα καὶ τοῦ ἡμετέρου Διευθυντοῦ, ἥτις καὶ ἤρξατο τῶν κατ' ἰδίαν συνεδριάσεων αὐτῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῆς.

— Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνελθοῦσα ἀπεφάτισεν ὅπως ἀπὸ τούδης ἄρχονται καταβάλλοντα τὰς μηνιαίας συνδρομὰς τῶν ὅσα βρῶνται ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συνδέσμου καὶ τοῦτο ὅπως ἐπέβη ἡ κανονικὴ λειτουργία τούτου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου ὅτε λήγει ἡ τοιότης θητείας τοῦ ὑπάρχοντος ἤδη Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου.

— Κατὰ δὲ τὸ ὑπὸ σήμερον μέχρι Σεπτεμβρίου διάστημα ἡ ἐπιτροπὴ θέλει ἐπιληφθῇ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Συνδέσμου, ἣν καὶ θὰ ὑποβάλῃ ἐγκρίτως ὑπὸ τὴν ἐγκρίσιν τῆς Συνελεύσεως.

Ἐπιστάλλοντι ἡμῖν ἐκ Θεσσαλονίκης. Τὴν 23ην Ἀπριλίου ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ ὀνομαστικῆς ἐορτῆς τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' μεγαλοπρεπεστάτη ἐτελέσθη ἡ δοξολογία ἐν τῇ ἐν Θεσσαλονικῇ Μητροπολιτικῇ ναφ τοῦ Ἀγ. Νικολάου. Ἀπὸ πρωίας πλήθος Ἑλλήνων ὑπηκόων καὶ μὴ συνέρευσε ἐν τῇ ἱερῇ Ναφ.

Ἀδιαθετόντος τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Κυρίου Ἰωακείμ, ἐχοροστάτησεν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ ὁ Κεντρικὸς Ἐπίσκοπος Ἅγιος Ροδοστόλου κ. Ἀλέξανδρος.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Λειτουργίας, ἥτις ἐψάλη ὑπὸ τοῦ ἡδυσμένου πρωτοψάλτου τῆς Ἐκκλησίας Ἀγ. Νικολάου κ. Μόσχου Παπαγεωργίου, ἔφθασε καὶ ὁ Γενικὸς Προξένος κ. Παπαδιαμαντόπουλος μετ' ὅλων τῶν Προξενικῶν ὑπαλλήλων. Κατόπιν τῇ Διευθύνσει τοῦ κ. Μόσχου Παπαγεωργίου ἐψάλη ἡ Πεντάφωνος Δοξολογία τοῦ ἀειμνήστου Πρωτοψάλτου Γεωργίου Βιολάκη καὶ μετ' αὐτὴν ἐντεχνος πολυχρονισμὸς κατενθουσιάζας τὸ ἀκροατήριον.

Εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα ἐκ Κων/πόλεως, ὅτι θαυμασταί τινες τοῦ ἐξόγου ἐκεῖ μουσικοδιδασκάλου κ. Νηλέως Καμαράδου ἀπεφάτισαν τὴν ἐκδοσιν τῶν μουσικῶν τούτου ἔργων ἀποτελουμένων ἐκ θεωρητικῶν καὶ Ἀσμάτων ἐκκλησιαστικῶν.

— Πρὸς ἀλλυψιν δὲ τῆς διὰ τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἀπαιτουμένης δαπάνης θέλουσι ζητήσῃ οἱ ἀναλαβόντες ταύτην τὴν ἀρωγὴν τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων ζυπλούτων ὁμογενῶν.

— Εὐελπιστοῦμεν ὅτι πρὸς ταχεῖαν πραγμάτωσιν τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως θέλει ἔλθῃ ἀρωγὸς καὶ σύμπαρ ὁ μουσικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς παρὰ τῷ ὁποίῳ ὡς εἶνε γνωστὸν, κέκτηται ὁ ἀνωτέρω μουσικοδιδασκάλος λαμπρὰν φήμην οὐ μόνον ὡς ἀριστὸς ἐκτελεστής ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξοχὸς μελοποιός.

ΔΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ

21 τεμάχια δι' ἄσμα καὶ κλειδοκύμβαλον

ὑπὸ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

Μουσικοῦ ἐν Λεμεσῷ (Κύπρου).

Σήμερον ὅτε ἤρξαντο εὐρέως διαδιδόμενοι παρ' ἡμῖν οἱ Ἑλληνικοὶ χοροὶ, θὰ ἐθεωρεῖτο ἐθνικὴ παράλειψις ἂν μὴ μεταξὺ τῶν χορῶν τούτων δὲν συγκατελέγοντο καὶ οἱ τῆς ἀδελφῆς ἡμῶν Κύπρου, τῶν ὁποίων τὴν μελωδίαν συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ἡδὴ εἰς κομψότατον τεῦχος ὁ ἐγκριτος μουσικός κ. Χρ. Ἀποστολίδης δι' ἄσμα καὶ κλειδοκύμβαλον, μετὰ πολλὰς διαφωτιστικὰς ῥυθμικὰς σημειώσεις ἀπαραιτήτους. Τὸ τεῦχος τοῦτο ἐκτυπώδην ἐν Λεψίᾳ καὶ ἀποτελοῦμενον ἐκ 30 σελίδων μεγάλου σχήματος εὐρηται παρὰ τῇ ἐδίφ συλλέκτῃ κ. Χρ. Ἀποστολίδῃ (Λεμεσὸν Κύπρου), παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τῷ νέῳ παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου μουσικῷ καταστήματι τοῦ κ. Μ. Καζάξη, τιμᾶται δὲ φρ. 7.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«Μουσική». Τοῦ ἀρίστου τούτου μουσικοφιλολογικοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκδίδει ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ γνωστὸς μουσικός καὶ φιλόλογος κ. Γ. Παχτικός, ἐξεδόθησαν τὰ τελευταῖα τεύχη μετὰ ἕλην ἀξιόλογον, ἐκλεκτὰ τεμάχια μουσικῆς, εἰκόνας καὶ μετὰ πλουσίαν παγκόσμιον μουσικὴν καὶ θεατρικὴν εἰδησολογίαν.

«Ὁρφεύς». Τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδιδομένου μουσικοῦ τούτου περιοδικοῦ ἐξεδόθησαν οἱ δύο τελευταῖοι ἀριθμοὶ ὁμοῦ μετὰ ἕλην ἐκλεκτὴν καὶ διάφορα μουσικὰ τεμάχια δι' ἵσμα καὶ κλειδοκύμβαλον.

«Πόντος». Τοῦ ἐν Μερζιφον (Πόντου) ἀξιολόγου φιλολογικοῦ τούτου περιοδικοῦ ἐξεδόθησαν τὰ τελευταῖα τεύχη πλουσία εἰς πάντοτε εἰς ἕλην φιλολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν. «Ἑρμινιστής» (Σμύρνης). — «Ἀσπὶς» (Κοζήτης). — «Χριστιανικὸς Κόσμος» (Σόφρον). — «Χριστιανικὸν Φῶς» (Κοζήτης). — «Ἑκκλησιαστικὸς Φάρος» (Ἀλεξανδρεία). — «Ἐπιστημονικὴ Ἠχώ» (Ἀθῆναι). Τῶν λαμπρῶν τούτων περιοδικῶν ἐξεδόθησαν οἱ τελευταῖοι ἀριθμοὶ μετὰ σχετικὴν ἕλην καὶ ἐνδιαφερόντας εἰδήσεις.